D60

C. DOBROGEANU-GHEREA

RĂZBOI

SAU

NEUTRALITATE

BUCUREŞTI
Atelierele grafice SOCEC & Comp., Societate anonimă
1914

Preţul 80 bani.

Pimen
94R / D60

1059.

Sub-locotenent rezervă
Dimitrie V. George
Focșani
Dec. 1914

C. DOBROGEANU-GHEREA

RĂZBOI

SAU

NEUTRALITATE

Fundația Universitară
„ALMA MATER" Sibiu
Nr. Inv. 1390/2001

BUCUREȘTI
Atelierele grafice SOCEC & Comp., Societate anonimă
1914

76247

PREFAȚA

In prima parte a lucrărei de față e retipărită o serie de articole, apărute în ziarul „Lupta", în ordinea în care au fost scrise și tipărite acolo. Deși împărțite în articole de ziar, ele reprezintă totuș un tot *întreg, întrucât în planul autorului trebuiau chiar să apară ca un singur studiu de revistă și tocmai în urmă, pentru trebuințele gazetei, au fost împărțite în articole de ziar. Ca atare, cred că articolele de față vor aveà un interes oarecare, chiar pentru aceia cari le-au citit răzleț în „Lupta".*

Unele din aceste articole, de și scrise numai în decurs de două-trei luni, au pierdut din actualitate, întrecute de evenimente — trăim așa de intens si repede acuma—, ele apar totuși aici pentrucă, încăodată, articolele acestea, reprezentând un tot, sânt în legătură unele cu altele.

Unele din argumentele desvoltate în articolele de față au devenit de domeniul public, altele, sper că vor deveni curente de acuma înainte; aceasta, bineînțeles, nu mi-o

atribui mie, — articolele au fost foarte puţin citite—, o atribui vremei, marelui învăţător, care, maiales acuma, ne învaţă într'o zi, mai mult decât învăţà altădată într'o lună, dacă nu într'un an.

Studiul „Oligarhia şi politica externă" din partea a doua a lucrărei de faţă, e inedit.

In acest articol fac abstracţie şi nu cercetez politica noastră externă şi schimbările ei în legătură cu transformările profunde economice şi culturale, cari s'au operat în ţara noastră în ultimele decenii. Şi nici nu vorbesc de influenţa imperialismului economic şi politic mondial asupra politicei noastre externe. Pentru astfel de studii teoretice aprofundate nu e acum nici loc, nici vreme. Articolul acesta are pretenţii mult mai modeste. Aci vreau să arăt numai, dupăcum indică şi titlul articolului, influenţa practică a oligarhiei noastre politice, ca instituţie şi oameni, asupra politicei noastre externe în ultimii ani, şi asta foarte fragmentar. E un articol din domeniul politicei practice şi care are şi scopuri imediat practice, — scopul de a servì cauza neutralităţei noastre, de care, în mijlocul evenimentelor şi vremurilor imens de grave prin cari trecem, e legată, după adânca mea convingere, însăş existenţa ţării.

C. DOBROGEANU-GHEREA

Neutralitatea noastră

Când a izbucnit catastrofa mondială la care am fost sortiţi să asistăm acuma, când s'a deslănţuit cu o furie oarbă războiul european, reprezentanţii tutulor partidelor politice s'au întrunit într'un consiliu de coroană, sub preşedinţia regelui, pentru a chibzuì şi hotărî, ce atitudine trebuie să ia ţara noastră faţă de această catastrofă mondială. De această atitudine, fără cea mai mică exagerare de limbaj, depindeà doar soarta, vieaţa, existenţa ţării. Şi acolo în unanimitate s-a hotărît că această atitudine trebuie să fie o *strictă neutralitate*. A fost o singură voce discordantă, şi vocea unui om însemnat în politica ţării, — a d-lui P. P. Carp — care, în numele unei politici pe care ţara a dus-o zeci de ani, a unei politici care a fost urmată de Roseti, Cogălniceni, Brătieni, a cerut cu desăvârşire o altă atitudine.

Greşeala d-lui Carp, ca şi în urmă a d-lui Stere, e aceasta: d-lor au judecat războiul european, care

în primul loc e un război de stăpânire economică mondială între Germania și Anglia, a cărui soartă se hotărăște pe câmpiile Franței și Germaniei și în Marea Nordului, — d-lor au judecat războiul acesta cu criteriul unui război austro-rus. Se înțelege că din această greșeală fundamentală trebuià neapărat să urmeze și concluzii fundamental greșite. Se zice că în urmă, după declararea neutralității Italiei, d. Carp și-a recunoscut greșala și la rândul său a devenit partizanul unei stricte neutralități.

Inainte și în vremea consiliului de coroană, Partidul socialist și muncitorimea organizată au început să propage și să agite pentru neutralitatea țării, devenind cei mai aprigi și consecvenți apărători ai ei. Astfel, la congresul nostru socialist din București, Racovski, în aprobarea tuturor asistenților, a putut să spună că, de astădată și pentru astădată, suntem și noi guvernamentali. Deci unanimitate complectă.

De unde proveneà această unanimitate într'o țară unde e destul ca un politician să emită o părere, ca ceilalți, fără să cerceteze întâi dacă sunt în acord sau în dezacord cu ea, să înceapă s'o combată cu înverșunare?

Gravitatea momentului, frica de necunoscut, groaza dinaintea forțelor oarbe deslănțuite, pericolul mare, iminent, pentru însăș existența țării și evidența, absoluta evidență că neutralitatea definitivă e unica atitudine posibilă și necesară în aceste groaznice împrejurări — toate acestea au fost în

stare să producă minunea aceasta: concordia și unanimitatea în sânul oligarhiei politice române.

*

Au trecut deabia 6 săptămâni de atunci. In vremea asta atât de scurtă, dar vai! și cât de imens de lungă, evenimentele s'au desfășurat mai grozav decât își puteà închipuì cea mai sinistră și mai dantescă imaginație. Câmpiile bogate și înflorite ale Europei s'au prefăcut în vaste abatorii de oameni și la lumina satelor și orașelor incendiate, în bubuitul tunurilor, în trosnetul granatelor, în țipetele de disperare ale masacraților și jertfiților, omenirea cultă de astăzi săvârșește cu metodă și sistemă opera de distrugere a civilizației omenești. Furia neînchipuită a războiului acestuia, milioanele de oameni luptând pe fronturi de sute de kilometri, nesiguranța totală a victoriilor sau a înfrângerilor, amenințarea Angliei și Rusiei că vor prelungì războiul ani întregi, întinderea războiului peste continente și rase prin aducerea în luptă a negrilor, a indienilor, a japonezilor; apoi mizeria economică apărând din primele momente chiar și în țări atât de bogate ca Englitera; mizeria financiară care face ca Franța — bancherul lumei — să alerge, numai după o lună de război, până în America după un împrumut mizer de cinci sute de milioane și să nu'l poată obține — toate aceste fapte, și nenumărate altele, trebuie să convingă până și pe cei mai orbiți, cât de cuminte, cât de salvatoare a fost

pentru ţara noastră adoptarea atitudinei de strictă neutralitate.

Şi câţi dintre noi, observând desfăşurarea evenimentelor din săptămânile acestea, nu-şi vor fi zis cu groaza în suflet: „dar dacă ne-am fi luat după cei impulzivi, entuziaşti, după fanfaroni, ar mai există oare astăzi ţara românească? Cine ştie?“ Şi nu numai noi, dar toate statele mici europene, faţă de desfăşurarea evenimentelor războiului, au rămas şi ele într'o neutralitate definitivă. Neutrale au rămas ţări mari ca Italia şi Spania şi neutrale au rămas toate ţările mici: Portugalia, Olanda, Elveţia, Danemarca, Suedia, Norvegia, Bulgaria, Grecia, deşi multe din ele au, ca şi noi, revendicări naţionale de formulat. Unele din ele au arătat la începutul războiului oarecari veleităţi de a părăsi neutralitatea, dar faţă de împrejurările grozave în cari se petrece războiul acesta cumplit, au împietrit într'o neutralitate definitivă.

Totuş este cineva în Europa care nu se poate mulţămi cu niciun preţ cu neutralitatea: *aceasta e oligarhia noastră politică,* cu presa ei multicoloră. N'au trecut decât câteva zile şi publicul obişnuit dela Capşa şi dela alte cafenele, care la un capuţiner pune ţara la cale dar care, într'o ţară oligarhică ca a noastră, oricât ar fi aceasta de straniu, are influenţă asupra afacerilor publice — publicul acesta a şi început să se pronunţe împotriva neutralităţii noastre. Pe urmă a venit presa oligarhiei, presa de tiraj, presa pe cât de independentă

pe atât de desinteresată, care de doi ani derutează, falşifică şi otrăveşte spiritul public. Insfârşit au venit politicianii vânători de popularitate ieftină, doritori de portofolii sau de situaţii politice, s'a amestecat politicianismul nostru oligarhic şi a venit şi tineretul dela şcoli — şi astfel s'a format un curent, care, într'o ţară oligarhică ca a noastră, poartă nume de opinie publică şi care înlocuieşte adevărata opinie publică, aşà cum ar trebuì să fie şi cum există în ţările cu adevărat democratice. E aceeaş *opinie publică*, absolut aceeaş, care anul trecut a hotărît absurda şi nefasta campanie împotriva Bulgariei. Şi sunt aceleaşi puteri interne şi externe cari îi dau vieaţă şi propulsiune. Tot opinia aceasta publică cere acuma neîntârziată şi imediată declarare de război Austriei şi Germaniei, împingând ţara în prăpastie. Şi a fost destul un eşec serios sau o înfrângere parţială a Austriei — şi doar în acest război imens înfrângerile şi victoriile alternative se vor ţine lanţ — şi la curentul format s'au aliat oameni pe cari nu eram învăţaţi să-i vedem făcând cor cu legionarii sedentari dela Capşa.

S'a creat în ultima săptămână o întreagă literatură de către curentul acesta gălăgios şi războinic. Am recitit-o cu toată atenţia, căutând măcar un singur argument valabil împotriva neutralităţii noastre. Erau doar atâtea argumente puternice şi decisive cari acum câteva săptămâni hotărîseră această neutralitate. Unde sunt argumentele decisive contrarii, cari să ne hotărască să facem acest pas fatal de

care depinde existenţa ţării? *Nicăieri!* Peste tot am găsit numai exprimări de sentimente, în special dorinţa de întregire a ţării. Dar aceasta nu e şi nu poate fi în discuţie. Intr'o ţară care are nenorocirea ca o parte din trupul ei să fie sub stăpânire străină, întregirea ţării e o dorinţă comună tuturor cetăţenilor. Această dorinţă e în afară de discuţie. Ceeace e în discuţie e metoda, e vremea, e forma şi felul acestei întregiri, împrejurările, consecinţele, *putinţa* realizării ei. Aceasta e de o logică elementară.

Legionarul însă sedentar din cafenele şi presa de tiraj, mai mult sau mai puţin independentă, judecă altfel. Ei exprimă gălăgioşi dorinţa de întregire a ţării ca un sentiment particular şi exclusiv numai al lor, iar acei cari îndrăznesc să discute putinţa acestei întregiri, pe aceia îi declară fără vorbă, laşi şi trădători de neam. Scurt şi coprinzător!

„Vrem întregirea ţării!" Foarte frumos, cine n'o vrea? Dar prima, primordiala şi esenţiala condiţie a acestei întregiri e *existenţa însăşi a ţării* pe care vrei s'o întregeşti. Şi nu se gândesc oare legionarii sedentari dela Capşa şi Terasa Oteteleşanu, cu presa lor, că, dacă ţara ar fi procedat dela începutul războiului după metoda lor, însăşi existenţa ei ar fi fost primejduită şi până acum poate n'am mai fi avut ce întregi? Nu se gândesc ei oare că un pas greşit în vremurile acestea cumplite poate să-i devie fatal?

Propovăduitorii războiului

Acei cari vor să împingă ţara în cea mai înfricoşătoare aventură, care poate să-i devie fatală, în războiul imens de acuma, aceia procedează, trebuie s'o recunoaştem, cu multă abilitate.

Pentru a nu alarmà şi înspăimântà opinia publică — vorbim de opinia publică a oamenilor de bună credinţă şi cuminte — ei nu vorbesc de război şi nici nu se ştie, propriu zis, dacă vor războiul. Ei vorbesc numai de acţiune, — ţara trebuie să intre în „acţiune". Dar ce fel de acţiune, războinică? Nu. Ţara trebuie să intre în acţiune ca să ocupe Transilvania. Atâta! Dar războiul crâncen, distrugător, împotriva Austriei şi Germaniei, care va urmà de aici cu toate gravele lui complicaţiuni posibile? Despre aceasta legionarul gazetar vorbeşte cu multă economie şi mai totdeauna, şi asta în treacăt, numai de Austria.

Dealtfel aceasta e natural. Războiul e doar un amănunt destul de dezagreabil, desigur, dar un amănunt. Principalul este ocuparea Transilvaniei. Se înţelege, războiul e o problemă formida-

bilă pentru ţara noastră. O ţară mică, cu rezistenţă şi resurse puţine, aruncată în cel mai uriaş război din câte au fost pe lume, aruncată între competitori puternici, cari o pândesc şi îi ameninţă independenţa! Aici fiecare pas necugetat poate să devie fatal pentru cele mai esenţiale interese ale ţării, aici fiecare act mai însemnat poate să devie o problemă de vieaţă şi de moarte! Aici esenţiale probleme economice se ciocnesc cu grave şi puternice interese politice şi se încrucişează cu formidabile probleme pur militare! Aşà e! Decât, toate acestea nu sunt în discuţie, pentrucă nu e vorba de război — e vorba, încă odată, de ocuparea Transilvaniei!

Odată problema uriaşă a războiului simplificată şi redusă la ocuparea Transilvaniei, procesul de simplificare merge mai departe.

Părăsită de Austria — despre care d. Mille de mult a hotărît că e pierdută, „iremediabil pierdută“ — Transilvania şade acolo părăsită în mijlocul drumului, aşteptând să vie cineva ca s'o ocupe. Şi e doar la mintea omului că cine va venì mai degrabă şi o va ocupà mai înainte, a aceluia va fi. Pentrucă în Europa, ca şi în vechile prerii ale Americei, domneşte doar dreptul primului ocupant.

Iată dece întreaga politică socială a întregirei neamului se reduce la grabă şi iuţeală. Deaceea şi toţi propovăduitorii şi provocatorii războiului sunt aşà de teribil de grăbiţi. Astfel, d. Cocea proclamă şi declamă în *Facla* că nu mai vrea să aştepte nici o zi, nici un ceas, ci imediat vrea să treacă

în Transilvania „peste trupul învins al regelui". Iar d. Mille, mai grăbit, scrie: „am impresiunea că totul este pierdut, că trenul a plecat cu cinci minute înainte de a sosì noi..." De n'am fi întârziat trenul cu cinci minute, întregeam ţara şi neamul!

Se înţelege că fiind atât de grăbiţi, d-lor n'au vreme să cugete la formidabila problemă a războiului, la greutăţile lui imense, aproape insurmontabile, la consecinţele lui imens de grave, ş. a. m. d. Cum să le mai judeci, când peste cinci minute fluieră maşina... şi apoi şterge-te pe bot de Transilvania! Şi nu mai vorbim că pentru a le judecà mai trebuie şi alt cevà afară de vreme şi tihnă!

*

Să intrăm cât de puţin în realitatea lucrurilor.

Pentru a intra în Transilvania, trebuie să declarăm război Austriei şi *ipso facto* Germaniei. Războiùl e declarat. Din momentul acela suntem deodată definitiv rupţi şi brusc izolaţi de centrul Europei şi prin el de Occidentul european. Dar de centrul şi occidentul Europei suntem legaţi până acuma prin toate fibrele existenţei noastre economice, materiale şi chiar culturale şi morale. Toate băncile noastre lucrează cu capital german sau austriac, întreaga noastră datorie publică e făcută în Germania. Toată finanţa noastră, în întregimea ei, ca şi întreg comerţul nostru de acolo sunt legate, tot exportul nostru pe uscat pe acolo se face — iar drum pe apă, mai ales atunci, nu vom mai aveà

(ba nu'l mai avem nici acum prin închiderea Dardanelelor) — întreg importul nostru, toate necesităţile vieţii noastre economice, materiale, culturale şi morale pe acolo le îndestulăm. Şi iată că într'o singură zi, deodată, totul stopează, se opreşte, încetează!

S'au gândit măcar un moment războinicii noştri la acea imensă perturbare care se va produce brusc în întreg organismul economic al ţării şi la acele extrem de grave consecinţe economice, cari vor urma chiar în primele zile după declararea războiului? Mai ales acuma când avem un an agricol rău şi întreaga noastră vieaţă economică e atât de grav atinsă. Când la declararea războiului actual, Austria, din cauza necesităţilor mobilizărei, ne-a închis cu totul graniţele ei pentru 3—4 zile, ne-am trezit deodată parcă am fi fost mutaţi într'o insulă izolată. Dar când se vor închide graniţele definitiv pentru luni, pentru un an, ori şi mai bine?!

Pentru a puteà urmà vieaţa noastră economico-socială, va trebui să-i mutăm centrul de gravitate spre Orient, spre Rusia. Şi iată-ne deci din primele zile împinşi dela centrul şi Occidentul european spre Orient, spre *Asia*, azvârliţi din primele zile în braţele reci ale Rusiei, la discreţia ei.

Mai departe. Războiul nostru cu Austria şi Germania nu e un război de defensivă, ci un război de ofensivă; odată războiul declarat, armatele noastre vor trece graniţa ca să atace trupele austriace, respectiv germane, ce le vor sta în cale. In ţară vor ră-

mâneà doar legionarii sedentari dela Capşa şi dela Terasa Oteteleşeanu, pentru a o păzì de invazia... muştelor de toamnă; adevărata armată va trece peste hotare. In primele lupte, ca şi mai departe, armata noastră va cooperà cu armata rusă. Războiul are propria sa logică, cerinţi proprii, necesităţi inexorabile strategice. Armata noastră, cooperând cu armata rusă, se va bate acolo unde vor cere inexorabilele necesităţi ale războiului: azi în Transilvania sau Bucovina, iar mâine, de va fi nevoie, pe câmpiile Galiţiei sau Posnaniei. In acest caz, armata noastră de două sau trei sute de mii de oameni, luptând împreună cu imensa armată rusă de trei sau patru milioane, nu numai că va lupta sub conducerea armatei ruse, dar de fapt într'un fel sau altul, va fi *încorporată* în armata aceasta imensă, va fi la discreţia ei. Astfel economiceşte şi socialmente vom fi azvârliţi din primele zile spre Rusia şi la discreţia ei, iar armata noastră, încorporată în cea rusă, va fi de asemenea la discreţia Rusiei. Faptul că ţara şi armata ei să ajungă astfel la discreţia Rusiei, nu înspăimântă deloc pe apostolii războiului?

Dar, mai departe. Războiul acesta fiind ofensiv, armatele noastre nu se vor luptà în ţară şi nici peste Dunăre în câmpiile bulgare, ci acolo, nu se ştie unde, pe câmpiile Transilvaniei, Galiţiei sau aiurea, şi se vor luptà timp de un an, ori şi mai mult, împotriva celor mai bine organizate armate din lume. Pentru un astfel de război îndelungat, dus

împotriva celor mai tari armate, suntem noi oare îndestulător pregătiţi? Nu vorbesc, bine înţeles, de bravura armatei noastre, aceasta e în afară de orice îndoială, vorbesc de organizare, administrare, aprovizionare, cari sunt tot aşà de esenţiale într'un război modern, ca şi bravura. Se înţelege, aici suntem profani, nu putem să judecăm în cunoştinţă de cauză, şi mie în special nu'mi place să judec chestiile în cari nu sunt competinte. Dar am avut campania de anul trecut, am făcut deci un experiment în mare. Şi atunci, rog pe apostolii războiului să recitească aceeace au scris şi au spus oameni aşà de puţin subversivi ca d-nii Vintilă Brătianu, N. Iorga, V. Gh. Morţun, profesorii Gerota, Manicatide, Mirinescu, ş. a. m. d.

Dar dacă în chestiile de mai sus nu sunt competinte, partea economică şi financiară, legată atât de esenţial de un război, cade întrucâtvà şi în competinţa mea. Trei zile după declararea războiului la vecini, întreaga noastră negustorime a început să ceară zgomotos moratoriul, deşi Germania, aproape după două luni de război, tot nu l-a declarat. Imediat după declararea războiului nu hârtia-monedă a Austriei şi a Germaniei a căzut faţă de a noastră, care e doar schimbabilă în aur, ci *a noastră* a căzut faţă de a acestor ţări cari sunt în război, — hârtia noastră plăteşte un colosal agio de 10%, iar în străinătate e imens depreciată. După o lună de război la vecini, Banca Naţională a început să emită bilete de bancă pe baza nepermisă

a tratelor asupra străinătăţei, ceeace însemnează că nu suntem departe de cursul forţat! Şi apoi?...

Ce va fi deci când, după declararea războiului, se va produce acea mare perturbare economică pe care am arătat-o mai sus? Atunci va fi aproape un dezastru. Şi atunci te întrebi, cum vom puteà noi suportà un mare război de ofensivă, care va puteà durà un an, poate şi mai mult? Zic război de *ofensivă*, pentrucă război de defensivă se înţelege că putem face; pentru asta ne trebuie de fiecare o puşcă şi un codru de mămăligă şi ne vom apărà ţara bine. După experienţa făcută cu Belgia şi Serbia, le va perì gustul chiar şi celor mai puternici să mai atace ţările mici. Dar să azvârlim în câmpiile străine, în faţa oştirilor ţărilor celor mai puternice, o imensă armată de trei sau poate chiar patru sute de mii de oameni! Cu ce? Pentru a întâmpinà vicisitudinile războiului, se cer cheltuieli imense, nemăsurate, acolo preţul aprovizionărilor ajunge uneori la sume fabuloase, acolo valoarea banului scade derizoriu, iar valoarea obiectelor necesare creşte fantastic. Şi dela început chiar trebuie să ne pregătim pentru imens de costisitoarea campanie de iarnă. Şi războiul acesta poate durà un an şi mai mult. De unde banii? Să facem împrumut? Dar imens de bogata Franţă, Franţa bancherul lumii, nu poate găsì acuma un împrumut mizer de cinci sute de milioane. Atunci? Dar alte ţări cum vor rezistà? Vor rezistà cu imensă greutate şi ţările cele mai bogate şi puternice, iar noi nu vom puteà rezistà, pentrucă

suntem o ţară mică, săracă şi în specie suntem o ţară neoiobagă şi oligarhică. Pentru a pricepe această din urmă aserţiune, să citească cititorii mei *Neoiobăgia*, aici voi spune numai două cuvinte explicative.

Suntem o ţară cu o întocmire economică *neoiobagă* şi cu o întocmire politică *oligarhică*. Ca atare, ca ţară neoiobagă şi oligarhică, avem cea mai cumplită mizerie în păturile de jos şi cea mai cumplită risipă în păturile de sus. In Europa or fi ţări mai sărace ca noi, dar ţări cu mai puţine resurse economisite, cu mai puţine rezerve, nu!

Iată dece, întreg organismul nostru economic e atât de şubred, iată dece la prima adiere de vânt mai puternică, noi începem să ţipăm după moratoriu, iată dece hârtia noastră monedă începe aşà de uşor să se deprecieze faţă de cea străină, iată dece o lună după începerea războiului la alţii, nu la noi, Banca Naţională a şi început să emită bilete pe temeiul tratelor asupra străinătăţei, iată dece un război ar constituì pentru noi un *dezastru economic*, iar o campanie ofensivă atât de îndelungată, cu sute de mii de oameni pe câmpiile străine, o imposibilitate economică.

Noi şi Peninsula balcanică

Unul din multele argumente puternice, cari pledează pentru rămânerea noastră în neutralitate, e şi acesta că aruncându-ne noi în acest război uriaş aprindem întreaga Peninsulă balcanică. Şi e doar clar ca lumina zilei, dece.

Mai întâi sânt sentimentele de adâncă vrăjmăşie şi resentimentele de revanşă cari fierb în Bulgaria înpotriva noastră după absurdul război de anul trecut. Bulgarii ne acuză şi ne urăsc nu numai pentrucă le-am luat cea mai mănoasă provincie din trupul lor, dar ei socotesc că noi, şi nu sârbii sau grecii, am fost aceia cari am împiedicat realizarea aspiraţiilor lor naţionale, pentru cari ei făcuseră sacrificii imense, neasemănat de mari. Pe de altă parte, întreg războiul balcanic s'a petrecut în afară de graniţele bulgare. Nici oştile turceşti, nici cele sârbeşti sau greceşti n'au călcat pământul bulgăresc; unica oaste pe care a văzut-o poporul bulgar călcându-i pământul, e a noastră. Deaceea vrăjmăşia care fierbe înpotriva noastră e nu numai în clasele de sus, dar şi în ţărănimea bulgară, iar

Bulgaria e o democraţie rurală, acolo ţărănimea are o importanţă politică enormă. Deaceea în Bulgaria unicul război popular ar fi un război nu în-potriva Serbiei sau Greciei, ci în-potriva noastră.

Aceasta e, din nenorocire, situaţia pozitivă şi reală de fapt, asupra căreea desigur că nu trebuie să închidem ochii. Va fi problema importantă a viitorului de a ne împăcà cu bulgarii, reparând greşelile făcute; pentru moment, toate tratările vor fi de puţin folos real. Când armatele noastre vor intrà în lupta uriaşă ce se petrece dincolo de graniţele noastre, Bulgaria va intrà în război împotriva noastră, — şi niciun guvern n'o va puteà împiedicà. Şi aceasta cu atât mai sigur cu cât Austria şi Germania, din moment ce le vom declarà război, vor face sforţări disperate pentru a aruncà pe bulgari împotriva noastră. Şi afară de asta, Bulgaria are şi alte revendicări naţionale mai importante încă de ridicat faţă de Serbia şi de Grecia, aşa că aşteaptă numai momentul pentru a se aruncà în război.

Deasemenea, relaţiile dintre Turcia şi Grecia au ajuns la o tensiune atât de mare, încât o scântee poate să aprindă războiul şi acolo.

Peninsula balcanică e deci plină de materii explosibile, e minată de antagonizme şi vrăjmăşii şi dacă războiul n'a cuprins până acuma şi Balcanii, cauza e neîndoielnic şi în primul rând neutralitatea noastră. Intrând noi în război, războiul se va întinde asupra întregii Peninsule balcanice. Şi atunci

te întrebi ce e, nunumai mai moral, mai glorios, dar şi mai practic, mai conform cu interesele noastre de Stat şi chiar cu aspiraţiunile noastre naţionale: să stăm în neutralitate, hotărînd astfel neutralitatea şi pacea în întreaga Peninsulă balcanică, sau să ne aruncăm în război, dând foc orientului Europei!?

Putem noi să luăm asupra slabilor noştri umeri această imensă responsabilitate de a întinde câmpul de măcelărire şi dezolare asupra orientului Europei? Şi incendiul acesta imens pe care-l vom aprinde, nu va ameninţà el în primul rând chiar existenţa ţării?

Care va fi înadevăr, în cazul acesta, situaţia noastră?

Noi declarăm război Austriei şi Germaniei, armata noastră trece graniţa şi ocupă Transilvania. In vremea aceasta, Bulgaria şi Turcia intră şi ele în campanie, în alianţă cu Austria şi Germania, deci, *ipso facto*, împotriva noastră. Şi astfel, ţara noastră, golită de armata care va luptà în Transilvania sau pe câmpiile Galiţiei, rămâne deschisă invaziei bulgarilor, în sufletele cărora tremură o ură cumplită contra noastră şi setea de revanşă, — rămâne deschisă ca în vremurile vechi în faţa invaziei turceşti. Ne va apărà Rusia? Dar dacă în războiul acesta imens, cu norocul atât de schimbăcios, Rusia va aveà nevoie de toate puterile sale acolo la nord împotriva Germaniei şi Austriei? Şi afară de asta, chiar ajutaţi fiind, va trebuì to-

tuş să luptăm noi în primul rând într'un război cumplit de exterminare, cum sunt războaiele de acuma, să luptăm pe felurite fronturi şi împotriva ungurilor, a austriacilor, a bulgarilor şi a turcilor. Războiul deslănţuit aici în orientul Europei, va incendià în primul rând, ţara noastră.

Şi băgaţi de seamă că, în condiţiunile acestea, eşirea noastră din neutralitate şi intrarea în acţiune războinică, poate să devie mai mult păgubitoare decât folositoare chiar şi aliaţilor noştri, Triplei Inţelegeri. Căci să ne înţelegem. Ajutorul nostru, ajutorul celor trei-patru sute de mii de soldaţi români, la începutul războiului ar fi fost desigur de mare însemnătate pentru acea grupă de puteri cu care am fi intrat în alianţă. Nu de geaba şi unii şi alţii ne făceau înaintea războiului atâtea complimente nesfârşite. Acuma însă când toate puterile statelor mari sunt mobilizate, acuma când în luptă au intrat până la cincisprezece milioane de oameni, ajutorul nostru nu mai are deloc aceeaş importanţă.

El ar fi totuş de o anume însemnătate, dar numai dacă prin intrarea în acţiune alături de Tripla-Inţelegere nu vom determinà intrarea în acţiune a Bulgariei şi a Turciei, cari vor pornì împotriva Triplei-Inţelegeri. In acest din urmă caz, forţele noastre vor fi nunumai neutralizate, dar covârşite de cele ce se vor alipì la Germania şi Austria şi înloc de a servì Tripla-Inţelegere, o vom deservì foarte mult; şi aceasta chiar dacă i s'ar alipì şi

grecii. Deci, în această supoziţie, chiar şi interesele Triplei-Inţelegeri, în special interesele Angliei şi Franţei, (nu şi ale Rusiei şi vom vedeà mai pe urmă dece), chiar şi interesele lor bineînţelese, cer ca noi să rămânem neutrali şi să păzim şi să determinăm liniştea şi neutralitatea în Peninsula balcanică.

Iar în caz contrar, intrând în acţiune, determinând acţiunea contrarie a Bulgariei şi a Turciei, care va fi situaţia noastră nunumai în timpul războiului, dar şi în urmă, în ziua răfuielilor definitive, acolo, la masa verde, când Europa diplomatică va scontà tot sângele omenesc vărsat cu atâta abominabilă îmbelşugare? Care va fi situaţia noastră acolo, înaintea areopagului european, încărcaţi cu această grea responsabilitate de a fi fost provocatorii unor grave complicaţiuni ale războiului actual, cari s'ar puteà foarte bine întâmplà să deservească într'un fel sau altul pe toţi beligeranţii? Acolo vom găsì Tripla, respectiv Dubla-alianţă (Germania şi Austria) ca vrăjmaşe neîmpăcate ale noastre, o vrăjmăşie cu atât mai mare, cu cât ele se aşteptau să fie ajutate nu atacate de noi şi aveau cuvinte să se aştepte la ajutorul nostru. Vom găsì şi răceala tot atât de firească a Triplei-Inţelegeri, pe care cu toată buna noastră intenţiune mai mult o vom fi deservit decât servit. Şi în politica reală de azi bunele intenţii nu fac două parale, ci contează numai faptele şi rezultatele lor. Iar noi în

situaţia asta grea, după un război lung, distrugător, cu forţele cu desăvârşire sleite şi istovite!

Care ar fi atunci situaţia noastră?

Şi toate acestea în supoziţia cea mai bună, când învingătoare va eşì Tripla-Inţelegere. Dar dacă învingătoare va fi Germania, deci şi Austria? Atunci ce va fi?

S'au gândit măcar un moment, la toate aceste posibilităţi, toţi gălăgioşii cari aţâţă opinia publică şi împing ţara într'un război catastrofal?

Argumentul principal

I

Argumentul principal al partizanilor războiului e următorul. Momentul acesta, zic ei, e un moment unic în istoria omenirei; cine ştie când se va mai repetà, poate peste secole, poate niciodată. Războiul acesta uriaş va bulversà statele, va preface radical harta Europei, va întregì ţările şi va desfiinţà Austria, faţă de care maiales avem revendicări naţionale de realizat.

Astfel, în declaraţiunea profesorilor universitari, care conzistă din 5—6 considerente, principalul sună astfel:

„Considerând că niciodată în istoria noastră, un ràzboi n'a fost mai hotărîtor pentru soarta neamului nostru întreg ca acum când harta Europei va urmà să fie fundamental refăcută, cu noi hotare ce vor fi fixate pentru multă vreme de acum înainte...“

Prin urmare, dacă vom şti să luptăm, să facem ultimile sacrificii, avem toate şansele să ne întregim neamul. Şi trebuie să intrăm în război acuma,

pentrucă o ocazie aşà de nemerită, cine ştie dacă se va mai prezentà vreodată.

Suntem şi noi de acord că momentul prin care trecem acuma e un moment unic în istoria omenirei, deasemenea credem şi noi, sperăm şi noi că o astfel de catastrofă mondială nu se va mai repetà, cel puţin în proporţiile uriaşe de acum. Insfârşit, suntem de acord că războiul acesta uriaş va aveà urmări indepărtate imense asupra viitorului societăţilor omeneşti. Astfel, noi credem că războiul acesta va grăbì straşnic acea transformare socială care, între altele, va aveà şi efectul important să întregească *ea* definitiv şi hotărît neamurile trunchiate. Şi în orice caz, e în afară de orice îndoială că, în rău sau bine, urmările acestei catastrofe mondiale vor fi incalculabile.

Aici însă nu e vorba de toate acestea.

Aici evident că e vorba dacă *între urmările acestui război uriaş vor fi şi acelea de mai sus, pe cari le aşteaptă partizanii acţiunei războinice*, şi prin cari ei o justifică. Aici e totul.

Să vedem măcar în câtevà cuvinte, întrucât au dumnealor dreptate, — şi regret că într'un articol de ziar nu pot s'o fac decât numai în câtevà cuvinte.

*

Urmările războiului trebuie să fie şi vor fi condiţionate prin *caracterul lui social*, prin acele puteri, condiţiuni, fapte şi factori, cari l-au precedat şi i-au dat naştere.

Războiul acesta e în primul rând urmarea politicei imperialiste pentru stăpânirea economică a lumei, pe care puterile mari capitaliste o urmează de zeci de ani.

Această politică imperialistă domină întreaga vieață politico-socială a marilor țări civilizate. In desvoltarea ei, ea duce la două enorme contraziceri, la două imense absurdități, cari au făcut inevitabil războiul uriaș de acuma, îi imprimă caracterul lui special și îi condiționează urmările. Aceste două contraziceri imense sunt următoarele.

Politică imperialistă pentru dominare și îmbogățire economică nu face numai o singură putere, ci mai multe, rivale și în luptă între ele. Pentru a-și învinge rivalele se cer cheltuieli mari, în special cheltuieli militare. Cu cât se înmulțesc bogățiile și invențiile tehnice, cu atât cheltuielile acestea devin tot mai mari și mai mari. Și cu cât o putere sau o grupă de puteri aliate face mai multe cheltuieli în această direcție, cu atât mai multe cheltuieli de felul acesta trebuie să facă și grupa de puteri adverse, fiecare căutând să întreacă pe cealaltă. Această întrecere nebună în cheltuieli militare dintre puterile concurente, cari observă cu atenție și gelozie toate mișcările adversarilor lor, această întrecere în cheltuieli, devine, cu mersul progresiv al tehnicei, atât de costisitoare, atât de grea, încât ele încep să întreacă toate foloasele reale ale politicei capitaliste imperialiste, mai mult încă, aceste cheltuieli nebunești încep să devie amenințătoare pen-

tru întreaga vieață economică a țării. Astfel deci politica imperialisto-capitalistă, din instrument de îmbogățire și dominare, în desvoltarea sa se preface în contrariul său, într'un instrument de ruinare și mizerie, pentru țară și chiar pentru clasele ei dominante, ca să nu mai vorbim de cele dominate cari în nici un caz n'au nimic de câștigat și foarte mult de pierdut de pe urma acestei politici.

A doua contrazicere imensă și enormă absurditate, la care a ajuns politica imperialisto-capitalistă, e următoarea.

Inarmările se fac într'un anumit scop — apărarea țărei, respectiv, în caz de război, înfrângerea adversarului. Pentru aceste scopuri contează însă nu puterea armată absolută, ci numai cea relativă. Pentrucă e evident că dacă o țară sau o grupă de țări are o armată foarte restrânsă și un armament foarte redus, ea are totuș absolut toate șansele să-și învingă adversarii, dacă aceștia din urmă au la un loc o armată și un armament și mai restrâns. In schimb, oricât de imensă armată ar aveà o țară, oricât de formidabil armament ar aveà, dacă adversarii au o armată și un armament și mai formidabil, atunci cea dintâi nunumai că n'are șanse să învingă, ci dimpotrivă să fie învinsă. Aici e doar o problemă clară de mecanică socială elementară. Ceeace e, deci, important pentru o țară, nu e puterea ei armată absolută, ci numai cea relativă. Or, puterea armată a țărilor mari imperialiste crește

imens, vertiginos, dar numai absolut, relativ deloc, de oarece orice perfecţionare sau mărire a puterei armate ce se face într'una, se introduce în mod aproape mecanic şi la puterile adverse.

In felul acesta cheltuielile militare caşi puterea armată a ţărilor imperialiste au crescut vertiginos şi au luat proporţii fantastice, dar proporţional şi relativ — şi doar acì e tot scopul — puterea lor a rămas tot cea veche. Astfel sacrificiile imense, cheltuielile fără sfârşit prin cari se scurge toată avuţia naţiunilor, se pierd fără rost, fără raţiune, fără scop, — bun sau rău, orcum ar fi — se risipesc în zadar, în mod absurd şi stupid.

In felul acesta, ţările mari capitaliste au ajuns, prin politica lor imperialisto-militaristă, la un impas, la un punct mort peste care nu puteau să scape decât în două feluri: sau prin revoluţia socială, sau printr'un război mondial.

Revoluţia socială e menită să rezolve şi să înlăture toate antagonismele şi contrazicerile profunde şi absurde din societatea capitalistă şi odată cu celelalte ea ar fi înlăturat dela sine şi contrazicerile monstruoase de mai sus la cari a ajuns imperialismul militarist. Moştenitoare a splendidei civilizaţiuni din epoca burghezo-capitalistă, revoluţia socială ar fi dus-o prin epoca socialistă la înălţimi nebănuite încă. Războiul nu rezolvă antagonismele şi contrazicerile monstruoase cari i-au dat naştere decât pentru un moment, el nu înlătură antagonismele, nu rezolvă definitiv nici o con-

trazicere profundă a societăţii actuale, ba el le măreşte încă, le arată în toată hidoşenia lor, lăsând totodată să se vadă la ce rezultate groaznice şi monstruoase duce societatea capitalistă,— el arată cum societatea actuală clădeşte o întreagă civilizaţie strălucită pentru a o dărâmà în foc, în sânge şi în noroi. In felul acesta, războiul are şi o parte pozitivă revoluţionară — el grăbeşte şi apropie revoluţia socială.

Din nenorocire, vremea revoluţiei sociale n'a sosit încă, istoria nu i-a pregătit încă nici condiţiile necesare obiective, nici pe cele subiective, iar socialiştii n'au fost încă destul de puternici pentru a împiedecà răsboiul, deaceea el trebuià să izbucnească sub un pretext sau altul, trebuià să izbucnească neapărat şi a izbucnit.

II

Caracterul războiului actual

Odată ce a izbucnit războiul acesta uriaş ca un rezultat necesar al forţelor sociale lăuntrice cari l-au provocat, caracterul ca şi rezultatele lui trebuie neapărat să decurgă şi să corespundă acelor forţe şi fenomene sociale, cari i-au dat naştere. Deaceea erau şi foarte uşor de prevăzut caracterele speciale ale acestui război.

Astfel e imensitatea lui, care-l preface într'o calamitate şi o catastrofă mondială. Creşterea necurmată, *absolută nu şi relativă*, a înarmărilor şi a

forțelor armate a două grupe de puteri adverse a dus la rezultatul că toți oamenii valizi ai tuturor țărilor au devenit soldați, iar formidabilul armament modern, ultimul cuvânt al inventivității spiritului omenesc, al tehnicei umane, a absorbit cea mai mare parte din resursele muncei omenești. Rezultatul a fost că acuma stau în luptă, față în față, 15 milioane de oameni, că massele acestea enorme cari se măcelăresc, cresc mereu și că distrucțiunea tuturor producțiunilor muncei și spiritului omenirei și ale vieților omenești, carnagiul acesta infam întrece tot ce imaginația cea mai dantescă ar fi putut să-și închipuie. Erà admis de toți că sunt sau pot să existe fortăreațe inexpugnabile, cari nu pot fi luate decât prin foame și erà admis că flota imensă a Engliterei o face invulnerabilă și-i asigură stăpânirea mărilor și oceanelor. Dar iată că obuzierul de 42 cm. în foarte scurt timp preface în praf și în cenușă cea mai puternică fortăreață iar un fleac de submarin cu un echipaj de 15 oameni scufundă în câteva momente 3 cuirasate imense, în valoare de 100 milioane, cu un echipaj de 1.600 de oameni. Și după isprava aceasta submarinul se întoarce acasă sănătos și bucuros, parcă ar fi săvârșit o mică excursie de plăcere. Submarinele și Zepelinurile încep să prefacă iluzorie stăpânirea Engliterei asupra mărilor și puterea ei mondială. Geniul distrucțiunei deslănțuit de societatea capitalistă nu mai

cunoaşte nici frâu, nici margine şi-i va devenì fatal.

Al doilea caracter al războiului e durabilitatea lui. Sunt masse imense de milioane de oameni cari se luptă pe fronturi de sute de kilometri. Acì înfrângerea, deobicei relativă, în anumite puncte, se compensează prin victorii în altele, acì masse mari de oameni înfrânţi momentan şi mai niciodată definitiv, având în vedere relativa egalitate de forţe a combatanţilor, se refac iarăş şi luptă mai departe. Acì sute de mii de mobilizaţi scoşi din luptă sunt înlocuiţi prin alţii—prin alte contingente scoase din marele rezervor al naţiunei întregi sub arme.

Acì armamentul distrus e înlocuit prin arme şi maşini de distrugere noi fabricate de zeci de mii, de sute de mii de lucrători ai altor industrii, rămaşi în timpul războiului, fără de lucru Şi astfel imensitarea războiului care erà socotită ca o condiţiune de scurtime, devine dimpotrivă o condiţie a relativei lui durabilităţi.

Alt caracter al lui, strâns legat de cele de mai sus, e că războiul acesta e un război de decimare, de sleire, de istovire a tuturor forţelor beligeranţilor. Acest din urmă caracter rezultă în primul rând din celelalte două de mai sus, din imensitatea şi durabilitatea lui. Aceasta e doar evident. In al doilea rând el rezultă din relativa egalitate de putere a combatanţilor. Când din doi beligeranţi puterea armată a unuia e mult superioară adversarului său, atunci rezultatul războiului e

uşor de prezis, victoria definitivă e câştigată cu relativă uşurinţă de cel dintâi, războiul e relativ scurt şi nu istoveşte puterile, nunumai ale învingătorului, dar nici ale învinsului. Când însă puterile imense şi nemăsurate puse faţă în faţă sunt mai mult sau mai puţin egale, atunci lupta urmează înainte implacabilă, distrugătoare, fără ca să deie un rezultat definitiv, fără ca vreunul să obţie o victorie definitivă şi eclatantă asupra adversarului său.

Dupăcum imperialismul capitalist, prin întrecerea nebună a înarmărilor, a ajuns la un impas, la un punct mort peste care nu puteà trece, decât printr'un război uriaş, tot aşà şi acuma imensele armate vrăjmaşe ajung într'un impas, ajung la un punct mort peste care nu pot trece decât prin alternanta şi continua nimicire reciprocă. Şi dupăcum imperialismul capitalist risipià şi nimiceà, prin înarmări formidabile, toate resursele economice ale ţărilor respective, fără să ajungă ca o ţară capitalistă să întreacă pe rivalele ei, tot astfel şi acuma oşti imense stau faţă în faţă, se măcelăresc încontinu între ele, fără ca vreuna să ajungă să obţie o victorie hotărîtoare şi definitivă asupra celeilalte. In ştirile ce ne sosesc zi cu zi dela război, fiecare din beligeranţi anunţă, după orce luptă, victoria sa şi înfrângerea adversarului. Bineînţeles că acì joacă un rol important dorinţa şi necesitatea de a încuraja ţara sa, de a descurajà pe inamici şi de a influenţà pe neutrali, dar e şi o bună parte de adevăr în aceste telegrame oficiale. Luptele gigantice de a-

cuma între armate de milioane de combatanţi pe fronturi de sute de kilometri, luptele acestea nu se caracterizează ca altădată prin victoria strălucită a unora şi prin înfrângerea decisivă a celorlalţi, ci numai prin pierderi enorme pe cari şi le cauzează beligeranţii unii altora, fără să obţie un rezultat decisiv.

Pierderile acestea fiind cu adevărat enorme, fiecare dintre beligeranţi se poate lăudà cu aceeaş dreptate că ar fi obţinut victorii însemnate. Şi caracterul principal al războiului acestuia, de a fi un război de decimare, de istovire a tutulor puterilor combatanţilor, se mai accentuiază prin faptul că la el participă nu două ţări ci mai multe.

Astfel ar fi posibil, ca după nenumărate sforţări şi sacrificii, germanii să învingă pe francezi în Franţa, dar la rândul lor să fie învinşi de ruşi, sau viceversa.

In acest caz, prin o nouă distribuire de forţe şi prin aducerea în luptă a forţelor neutilizate încă din marele rezervor naţional al cărnei de tun, massele combatante se vor reconstituì şi carnagiul va continuà pânăla complecta sleire a tuturor combatanţilor, sau, cum a spus-o Englitera: pânăla cel din urmă om, şi pânăla cel din urmă franc. Şi apoi? Şi apoi toţi beligeranţii vor eşì învinşi din războiul acesta.

Se discută acuma cu înfocare, şi cu drept cuvînt, cine va eşì biruitor din războiul acesta uriaş — Dubla alianţă sau Tripla înţelegere? Nimeni nu

poate s'o prevază. Dar ceeace se poate prevedeà cu uşurinţă e că din războiul acesta formidabil, dacă va mai durà câteva luni, vor eşì cu toţii ca şi învinşi. Se înţelege că formal vor fi învingători şi învinşi, dar în fond vor fi cu toţii atât de istoviţi încât nu se va mai şti bine care e cel învins şi care învingătorul. Şi s'ar puteà chiar întâmplà — cine poate şti câte surprize ne pregăteşte războiul acesta? — s'ar mai puteà întâmplà un lucru imens de paradoxal, ca chiar după încheierea păcii să mai urmeze încă discuţia între adversari asupra chestiunei: care e învinsul, şi care învingătorul?!

In războiul actual se poate întâmplà şi aceasta, pentrucă pe cât e el de imens de mare, pe atât e de imens de absurd—imens de absurd în cauzele lui producătoare, în puterile sociale cari i-au dat naştere, imens de absurd în felul cum se pertractează. Şi tot aşà absurd va fi el şi în rezultatele lui imediate.

III

Din rezultatele războiului

Războiul actual va aveà desigur urmări incalculabile, maiales pentru viitorul mai îndepărtat, şi nimeni nu s'ar puteà încumetà să le prezică pe toate. Dar ceeace se poate prevedeà cu foarte mare probabilitate e că urmările, pe cari le aşteaptă opinia noastră publică belicoasă şi universitarii noştri, nu se vor realizà.

„Prefacerea fundamentală a hărţii Europei“ nu va rezultà din războiul acesta, oricât de uriaş ar fi, *pentrucă această prefacere nu depinde de absoluta mărime a războiului, ci de puterea relativă a combatanţilor*. Numai dacă învingătorii, după victorii strălucite şi decizive, ar conservà încă plenitudinea puterilor pentru a impune orice condiţii învinşilor, numai atunci s'ar puteà vorbì de prefacerea fundamentală a hărţii Europei. Dar aşà! Decimaţi şi istoviţi de putere, aproape reduşi, după propriile lor ameninţări, la „ultimul om şi franc“, copleşiţi cu toţii de o imensă mizerie înlăuntru, care îi va duce în pragul războiului civil şi al revoluţiei, ameninţaţi de celelalte continente cari gem sub apăsarea lor — lumea islamică, budistă, etc. — toate gata de revoltă, dacă până atunci nu şi în plină revoltă — beligeranţii se vor folosì de primul prilej serios pentru a încheià pacea. Astfel războiul acesta se arată tot aşà de absurd în rezultatele lui, cum e în cauzele lui producătoare şi în pertractarea lui : cel mai imens război, făcut cu sacrificiile cele mai uriaşe din câte cunoaşte lumea, se va sfârşì prin schimbări teritoriale neînsemnate.

Şi dintr'o pace încheiată în astfel de împrejurări nu poate să rezulte nimicirea politică a unora dintre beligeranţi, condiţie primordială a refacerei fundamentale a hărţii geografice. Şi în nici un caz nu poate să rezulte de aici sfărâmarea Austriei.

Nimicirea şi împărţirea Austriei n'ar puteà să

rezulte nici dintr'un alt război mai favorabil pentru refacerea fundamentală a hărţei geografice. De-ce? Pentrucă existenţa Austriei e absolut necesară pentru echilibrul european; pentrucă, afară de Rusia, existenţa ei e necesară tuturor beligeranţilor, nunumai Germaniei, dar şi Angliei, Franţei, Italiei, şi existenţa ei e necesară, în afară de sârbi şi români, tuturor popoarelor cari o locuiesc. Dar însfârşit aici ar mai încăpea discuţie.

Insă în halul în care vor fi beligeranţii după sfârşitul războiului, le va mai arde lor şi vor mai fi ei în stare să dărâme la pământ pe unul din mijlocul lor, să-l împartă şi să creieze în centrul Europei un necunoscut: câteva state noi cari după obiceiul ştiut (vezi statele balcanice) vor începe să se războiască între ele, punând în veşnică primejdie, şi mai mult ca până acuma, pacea Europei? Să crează cine poate!

Dar să presupunem — presupunerile sunt doar permise, cu condiţia să nu abuzăm de ele — să presupunem că în războiul acesta Austria va arătà atâta fragilitate, atâta descompunere, încât la sfârşitul războiului se va prăbuşi şi va fi îmbucătăţită. Atunci dela sine mâinile de aici şi de dincolo se vor întinde peste Carpaţi. Atunci statele europene vor aveà tot interesul să ne deà nouă partea românească a Transilvaniei, atât pentru evitarea antagonismelor şi conflictelor naţionale cât şi pentru menţinerea echilibrului forţelor în centrul Europei.

—cum ni s'au dat, după războiul Crimeei, judeţele basarabene.

Iar cât priveşte forţele noastre militare, trebuie să le menţinem întregi şi neatinse pentru sfârşitul războiului acesta, pentru propria noastră apărare.

Marile state imperialiste, sleite de putere, după un lung şi istovitor război plin de jertfe imense, neputându-se despăgubì pe seama unora dintre ele, a celor învinse, vor căutà să se despăgubească pe seama ţărilor mici, vor căutà să se despăgubească în direcţia celei mai mici rezistenţe—e şi aceasta o lege elementară de mecanică socială.

Şi atunci se vor adeverì cuvintele profetice ale lui Sir Grey—diplomaţia engleză a fost totdeauna foarte pătrunzătoare iar imperialismul englez pe cât de brutal pe atât de sincer — se vor adeverì cuvintele profetice ale lui Sir Grey: ţările mici au cel mai mare interes să nu izbucnească un război mondial, pentrucă după acel război ţările mari, neputându-se despăgubì una pe seama alteea, se vor despăgubì pe seama celor mici.

Şi atunci vai şi amar ar fi de acele state mici cari sleite, istovite, decimate de războiul acesta uriaş, vor aveà drept argument de apărare hârtiuţe şi promisiuni diplomatice şi titluri la recunoştinţa... Rusiei!! Ele vor fi nunumai într'o situaţie grea şi amară, vor fi şi ridicole.

Cea mai mare naivitate sau cea mai cutezătoare falşificare a adevărului, e de partea acelora cari afirmă că războiul formidabil de acuma se face

sub semnul restabilirei naţionalităţilor sau întregirii neamurilor. Războiul acesta e un război cu caracter imperialist şi e provocat de cauze politice imperialiste mondiale. Şi ce altceva e imperialismul şi politica imperialistă decât lupta puterilor mari capitaliste pentru dominarea economică, deci necesarmente şi politică a lumei? Iar această dominare însemnează doar distrugerea independenţei ţărilor mai înapoiate, mai slabe, în special a ţărilor mici. Războiul acesta se face, deci, ca orice război produs de cauze imperialiste, sub semnul distrugerei şi desfiinţărei independenţei şi integrităţei ţărilor, în special a celor mici, şi nu sub semnul restabilirei şi întregirei lor.

Şi atunci? Şi atunci concluziile se impun dela sine. Şi principalele concluzii cari urmează din articolul sau din articolele acestea sunt următoarele.

Afirmaţia opiniei noastre publice războinice şi a profesorilor universitari, că războiul de acuma e o ocazie unică în istoria omenirei pentru întregirea neamului, se datoreşte unei iluzii provocate deoparte de imensitatea războiului actual, şi de altă parte de nepriceperea caracterului lui şi a puterilor lăuntrice sociale cari i-au dat naştere.

Dar ceeace maiales urmează din articolele acestea e că intrarea noastră în războiul acesta gigantic de sleire, istovire, decimare a tuturor puterilor beligeranţilor, ar fi o catastrofă ireparabilă pentru ţara noastră.

Dacă țările cu resurse imense cum sunt Germania și Franța riscă să iasă din războiul acesta uriaș complect istovite și decimate, ce ar mai fi cu țara noastră! Ea și-ar primejdui în toată puterea cuvântului însăș existența, care e doar condiția primordială pentru realizarea idealului de întregire a neamului.

Războiul şi întregirea ţărilor

Opinia noastră publică războinică, creată, susţinută şi constituită chiar din oligarhia noastră — trup din trupul ei — opinia aceasta e unanimă şi în perfect acord în cererea ei ca să începem războiul, dar e într'un dezacord imens când e vorba de felul războiului, — cu cine şi împotriva cui să-l facem.

Astfel, d. Radu Rosetti, profundul cunoscător al istoriei noastre economice, capul admirabil de clar, într'o excelentă şi judicioasă broşură — afară de sfârşitul ei — zice următoarele :

„Şi pentru a izbutì să nu ne dăm în lături dinaintea sângelui ce va trebuì să-l vărsăm, istoria ne învaţă că cheagul cel mai puternic pentru state este sângele vărsat pentru alcătuirea lor. Strigătul nostru să fie dela Dorohoi pânăla Turnu-Severin : „Să trăiască România ! Nici într'un chip cu Rusia! La Nistru !“

Pe de altăparte şi d-nii profesori universitari, în faimoasa lor declaraţie, afirmă că neparticiparea

noastră la războiul actual ar fi o adevărată „catastrofă națională“.

Până aici acordul e perfect. Dar dezacordul, marele dezacord începe când e vorba de felul războiului pe care trebuie să-l ducem. Dumnealor, împotriva d-lui Rosetti, cred că strigătul nostru dela Dorohoi pânăla Turnu-Severin trebuie să fie: Trăiască România! Nici într'un chip cu Austria! La Tisa!

Și deosebirea între unii războinici și ceilalți e așà de mare, încât partizanii acțiunei războinice alături de Rusia socotesc că ar fi un adevărat dezastru național, un război în alianță cu Austria; partizanii alianței cu Austria cred, dimpotrivă, că ar fi un dezastru național, un război alături cu Rusia; iar corporația profesorilor universitari socotește că rămânerea noastră în neutralitate e de asemenea un adevărat dezastru național!

Astfel, nenorociții așà numiți „factori răspunzători“, orice ar face, tot la un dezastru național ajung.

Pentru a-i scăpà din această situație dezastruoasă, un om de spirit și un suflet caritabil a propus ca să mergem în aceeaș vreme și cu Tripla Înțelegere și cu Tripla Alianță, împărțind armata noastră în două — o jumătate cu Rusia, o jumătate cu Austria. Această soluție ar aveà avantajul și meritul de a fi în notă și concordanță cu politica noastră internă — și doar politica externă e în funcție de politică internă.

Astfel, se știe, când într'o familie sunt doi alegători cari fac politică, atunci unul se face liberal,

altul conservator şi în felul acesta familia e totdeauna la guvern şi participă în orice caz la foloasele puterei. Tot aşà, mergând cu Austria şi cu Rusia, am participa în orice caz la foloasele victoriei definitive.

Dar aceasta e o glumă spirituală. Iată însă o realitate mult mai puţin spirituală.

Acuma două-trei săptămâni, în toiul ambalării războinice, ne-a fost dat să-i auzim pe oamenii serioşi, stâlpi ai oligarhiei noastre conducătoare, zicând :

— Ceeace ne revoltă, ceeace ne dezasperează, e starea aceasta pe loc, în neactivitate. Să meargă guvernul cu cine crede că e mai bine, cu Rusia ori cu Austria, dar să iasă odată din neutralitatea aceasta care distruge toată energia naţională, ne omoară şi ne compromite pentru totdeauna.

Aşàdar, război cu orice preţ. Faţă cu această irezistibilă pornire războinică, am riscat şi eu o întrebare modestă asupra cauzelor ei.

— Cum, mi s'a răspuns atunci cu vehemenţă, cum, nu pricepi? Suntem pentru război, pentrucă numai prin război putem să ne întregim ţara. Istoria doar ne învaţă că numai prin război, prin sânge vărsat cu îmbelşugare, se încheagă independenţa şi întregirea naţiunilor. Uite Germania, uite Italia.

— Dar, îndrăznii şi eu să obiectez, Germania şi Italia sunt ţări mari cari luptă şi pentru întregirea lor şi pentru distrugerea independenţei şi a inte-

grităţii altor ţări sub cuvânt că au nevoie de colonii şi de pieţe de desfacere a mărfurilor. Altceva v'aş întrebà: care ţară mică în Europa modernă a ajuns prin războ (nu prin revoluţie, aceea-i altă socoteală), a ajuns prin sângele vărsat de ea în război, la întregirea ei şi a neamului?"

Răspunsul nu l-am căpătat încă; poate l-oi căpătà de acum înainte...

*
* *

Istoria ne învaţă multe, cu condiţia să pricepem învăţăturile ei. Iar pentru priceperea lor, se cere să nu facem confuzie între felurite fenomene istorico-sociologice cari sunt aşà de deosebite în timp şi spaţiu.

Să ne mărginim deci la timpurile noastre şi la locul care ne interesează în cazul de faţă în special — la orientul Europei.

Aici avem înadevăr un complex de state mici, nu de mult formate, iar între ele, ţara noastră. Aceste state şi naţii s'au format înadevăr şi s'au închegat după război pe urma sângelui vărsat, *nu însă de ele*, ci de statele mari, în special Rusia. Se înţelege. Rusia n'a făcut-o de ochii lor frumoşi, ci pentru scopurile ei imperialiste bine definite; ea le-a liberat şi le-a închegat pentruca pe urmă să le înghită tot ea; dar asta e altă socoteală, vorba e numai că statele acestea, printre cari şi statul român, s'au format şi închegat prin sângele vărsat de altele şi nu de ele (vorbim acì

de războaie, căci ele sunt în chestie, și nu de revoluții) fapt care nu confirmă, ci infirmă teza războinicilor noștri.

In schimb, războiul balcanic de anul trecut ar fi trebuit să dea dovadă strălucită a adevărului acestei teze. Războiul acesta a fost făcut doară, în aparență cel puțin, cu scopuri pur naționale, el a fost făcut în scop de a întregì țările și neamurile cu acele seminții cari gemeau sub stăpânirea barbară a Turciei. Nici nu se poate imaginà un război în societățile moderne care să corespundă mai bine tezei războinicilor noștri. Și, lucru atât de important, războiul acesta s'a sfârșit cu o victorie strălucită și decisivă, la care nu se așteptase nimeni, nici măcar aliații beligeranți. Doar numai amestecul Rusiei i-a împiedicat pe bulgarii victorioși să ocupe Constantinopolul și să-și încoroneze regele în catedrala sfintei Sofii.

Și cari au fost rezultatele acestui război, atât de victorios, pentru întregirea țărilor și a neamurilor?

Rezultatele au fost următoarele:

Bulgaria triumfătoare, după jertfe nemăsurate, dupăce a vărsat atâta sânge cu atâta înfricoșată profuziune și îmbelșugare, înloc de a fi întregită, a fost ciopârțită. Macedonia, scăldată în sângele revoluționarilor bulgari, Macedonia, scopul însuș al războiului pentru bulgari, a fost răpită de alții,— și cea mai mănoasă provincie din trupul Bulgariei luată de noi. Un adevărat dezastru!

Și băgați de seamă la o particularitate de mare

importanță. Dacă Bulgaria, înloc de a intrigà în Macedonia și a fomentà răscoale și revoluții cari au dus la război, dacă Bulgaria ar fi căutat în mod sincer și leal să se înțeleagă pașnic cu Turcia, atunci neîndoielnic că Macedonia ar fi căpătat autonomie, iar autonomia în Macedonia ar fi însemnat imediata întregire culturală, morală, sufletească a poporului bulgar, — și aceasta e doar cea mai importantă parte din întregirea unui neam. Pe urmă, ar fi venit ea sub o formă sau alta și întregirea cealaltă; Macedonia autonomă, ca un fruct copt, ar fi căzut în sânul Bulgariei.

Astfel deci Bulgaria, care ar fi putut, printr'o politică leală și cuminte de pace, să ajungă la întregirea neamului, printr'un război neînchipuit de crud, în care sângele a curs cu o ne mai văzută îmbelșugare, a distrus această întregire.

Grecia în schimb a pus mâna pe cea mai mare parte din pradă; ea nunumai că și-a întregit țara, dar a luat și provincii bulgărești și albaneze. Această întregire e foarte șubredă, ea poartă în sine germenii unor viitoare războaie și dezastre, dar însfârșit, până una-alta, Grecia și-a întregit înadevăr țara.

Dar Grecia a jucat în războiul acesta un rol foarte șters. Sacrificiile ei au fost relativ minime, ea și-a rezervat mai mult rolul de a asmuți, de a striga: so pe el! Nu Grecia, ci Bulgaria a doborît prin imense jertfe, împărăția turcească. Deci Grecia și-a întregit țara, nu prin sângele vărsat de ea ci

de alţii, — prin urmare nici Grecia nu confirmă, ci mai curând infirmă teza războinicilor noştri.

Serbia, după războiul acesta sângeros, înloc să capete o eşire la Marea Adriatică, atât de vitală pentru ea, înloc de a se întregì cu elemente şi provincii sârbeşti s'a ales cu o provincie străină, cu Macedonia bulgărească. Această „întregire“ a fost pentru Serbia o sursă de slăbire şi nu de întărire, ea a făcut deasemenea ca între Bulgaria şi Serbia să se creieze o prăpastie şi o vrăjmăşie de moarte. Şi ca rezultat al războiului balcanic, Serbia a fost târîtă în războiul uriaş de acuma; sleită de puteri, decimată şi istovită, ea riscă astăzi straşnic să fie ştearsă cu totul de pe harta Europei.

Albania, care nunumai că n'a luptat alături de aliaţi pentru neatârnarea ei, ci dinpotrivă a luptat alături de turci, Albania e închegată astăzi într'un stat neatârnat.

Noi, cari n'am vărsat o picătură de sânge în războiul balcanic, ne-am trezit cu o provincie bulgărească.

Dar ţara noastră ne dă, în ordinea aceasta de idei, un exemplu cu totul frapant şi convingător. In 1856, fără să fi participat la vreun război, fără să fi vărsat o singură picătură de sânge, ne-am întregit ţara cu o provincie importantă, ce fusese zmulsă din trupul nostru; iar un sfert de veac în urmă, după un război victorios, dupăce am determinat prin participarea noastră la război, victoria aliatului nostru, condus spre biruinţă

chiar de domnitorul nostru, după acest război victorios provincia aceasta ne-a fost zmulsă tocmai de aliatul al cărui triumf a fost determinat prin sângele vărsat de noi (!!)

Iată un şir de exemple doveditoare, luate nu din istoria veche a popoarelor mari, îndepărtate, ci din istoria recentă a popoarelor mici, a ţării noastre şi a vecinilor noştri.

Ar puteà războinicii noştri să ne aducă, în felul acesta, măcar un singur exemplu doveditor în susţinerea afirmaţiunilor lor?

Dar în războiul uriaş deacuma nu e oare o ţară mică, Belgia, care cea dintâi a devenit fără nicio vină victima ispăşitoare a acestui război, iar celelalte ţări mici au împietrit într'o neutralitate definitivă de teama unei soarte tragice asemănătoare? Şi atunci, încă o dată: pe ce îşi bazează partizanii războiului afirmaţiunea lor că numai participând la războiul acesta ne vom puteà întregì ţara şi neamul? Pe istorie, da, dar pe istorie rău înţeleasă.

Cum, dar nu e adevărat că istoria ne învaţă că statele s'au format şi închegat prin războaie şi prin sângele cu îmbelşugare vărsat pentru închegarea lor? Da, e adevărat, decât aici se face o confuzie regretabilă între noţiunile şi faptele istorico-sociologice atât de diferite, confuzie între state şi naţiuni deoparte şi state şi naţiuni mari şi mici de altăparte.

Statele mari s'au închegat înadevăr prin răz-

boaie şi prin sânge vărsat din belşug, dar această închegare s'a făcut tocmai prin nimicirea statelor şi naţiunilor mici. Numai închegarea Rusiei pravoslavnice ca stat mare a costat vieaţa a peste o sută de state, naţiuni mici şi triburi. *Statele mari se încheagă pe mormintele statelor şi naţiunilor mici.* Războiul e deci un factor de închegare a statelor mari, dar un factor de nimicire şi nu de întregire a ţărilor mici. Nu-i vorbă, şi în privinţa statelor mari ar fi încă multe de zis, de n'ar fi atât de restrâns spaţiul de care dispunem.

Cuvintele Mântuitorului că *cine ridică sabia de sabie va pierì*, au o adâncă însemnătate istorică şi sociologică. Dar însfârşit, pentru anumite epoce şi timpuri, neîndoielnic că cei mari şi puternici prin sabie îşi măresc puterea şi dominarea lumei.

O ţară mică însă, dacă ridică sabia şi e învinsă, riscă de sabie să piară; iar dacă e învingătoare, cei mari şi puternici o despoaie de fructul victoriilor ei.

Ţara şi Neam

La noi termenii: întregirea ţării şi întregirea neamului, se întrebuinţează invariabil ca două expresiuni cari corespund la aceeaş noţiune şi realitate sociologică. Aceasta e însă inexact.

Intregirea *ţării* *însemnează* maiales strângerea şi împreunarea, unirea tuturor teritoriilor locuite de acelaş neam într'un stat naţional, în acelaş stat naţional, — însemnează maiales întregirea teritorială. Intregirea *neamului* însemnează însă, maiales, unirea culturală, morală, etnică şi sufletească a aceluiaş neam. Aceste noţiuni şi categorii sociologice sunt strâns legate între ele şi o adevărată şi ideală întregire naţională e aceea unde ele coexistă.

Nu-i mai puţin adevărat însă că noţiunile acestea sunt şi deosebite, întrucât corespund la stări sociale deosebite, cari există în realitate. Astfel, există neamul polonez, dar o ţară poloneză şi un stat polonez nu există, întrucât teritoriul polonez şi locuitorii acestui teritoriu, — neamul polonez — sunt împărţiţi între trei ţări şi state deosebite.

Aşàdar, ţara şi statul naţional deşi sunt foarte

necesare şi favorabile existenţei şi dezvoltărei unei naţii, nu formează o condiţie absolut indispensabilă pentru existenţa ei, întrucât o naţie poate există şi fără stat naţional.

Cari sunt atunci acele elemente cari formează un neam, cari sunt acele condiţiuni absolut indispensabile şi vitale pentru existenţa lui? Acestea sunt, în primul rând bineînţeles limba, pe urmă conştiinţa naţională, simţul de unitate culturală, morală, sufletească, etnică. Acestea sunt elemente şi condiţiuni esenţiale pentru formarea şi traiul unui neam, fără ele un neam nu poate să existe, — cu ele, neamul poate să existe şi să se desvolte chiar fără un stat naţional.

Germania a trăit secole îmbucătăţită, fără stat unitar naţional. Dar odată ce s'a format o conştiinţă naţională, o conştiinţă de unitate a neamului german, Germania s'a prefăcut într'o ţară germană unitară. Italia a trăit secole îmbucătăţită, în parte sub dominaţie străină, dar în Italia a trăit şi a crescut conştiinţa unităţii de neam şi deaceea ea a trebuit să devie o ţară unitară şi un stat unitar. Polonia e îmbucătăţită şi împărţită între trei state deosebite, ea n'are fiinţă ca o ţară de sine stătătoare, dar în Polonia există o puternică conştiinţă de neam unitar, conţiinţă de unitate culturală, morală, etnică, şi iată dece e neîndoielnic că acestei conştiinţi unitare de neam îi va urmà, mai curând sau mai târziu, şi reconstituirea Poloniei, într'un fel ori altul, într'o formă sau alta, ca ţară unitară.

Din aceste câteva cuvinte preliminare, reiese clar că din două noţiuni şi categorii sociale — neam şi ţară (ca stat) — cea mai importantă, cu mult mai importantă, e cea de *neam*. Şi ceeace e adevărat despre *neam* şi *ţară*, e tot aşà de adevărat când vorbim de întregirea neamului şi de întregirea ţării — întâia e cea cu mult mai importantă.

Dacă o ţară şi un popor de sine stătător, cum e ţara noastră, are o parte a neamului sub stăpânire străină, şi ca atare tinde spre întregirea ţării şi a neamului, această din urmă întregire e cea mai importantă, întrucât ea presupune şi implică necesitatea, conştiinţa şi existenţa unităţii culturale, morale, etnice, sufleteşti.

Intregirea de neam odată înfăptuită, cealaltă de ţară, într'un fel sau altul, îi va urmà cu vremea. Ea se îndeplineşte şi se formează în virtutea legilor de afinitate şi atracţie sociologică, dupăcum corpurile fizice se formează în virtutea legilor de atracţie şi afinitate chimică.

Inschimb, dacă nu există prealabila întregire a neamului, cealaltă nu se poate realizà, or dacă se realizează nu serveşte, sau deserveşte cauza neamului. Astfel, Alsacia a fost doar o provincie germană, pe care a stăpânit-o Franţa, dupăce o luase dela germani. Alsacienii germani s'au ataşat de Franţa, au pierdut legătura de conştiinţă naţională, morală, sufletească, etnică cu Germania şi ca atare Alsacia a rămas pierdută pentru neamul german. Şi degeaba a reluat Germania Alsacia,

prin aceasta ea nu şi-a întregit neamul deloc, întrucât alsacienii n'au devenit germani, ci au rămas francezi, mai mult ca oricând.

Prin luarea Alsaciei, Germania şi-a întregit ţara numai din punct de vedere teritorial politic, dar şi această întregire, din cauza lipsei celeilalte — de neam, — a devenit mai mult o cauză de slăbiciune decât de întărire pentru Germania.

De acì urmează deci în mod evident, că cea mai importantă şi esenţială întregire e cea de neam.

*

Ne-a părut important de a precizà mai bine noţiunile: întregire de neam şi întregire de ţară, maiales în vremurile noastre de cumplită dezorientare şi de răsturnare a tutulor valorilor sociale şi a tuturor noţiunilor sociologice.

Când oligarhia noastră sedentară şi războinică ne vorbeşte de întregirea ţării prin război, spusele acestea pleacă dela o realitate. Când ne spune însă că prin război vrea să întregească neamul, atunci greşeşte mult — atunci ea s'a trezit prea târziu. Intregirea neamului, întrucât priveşte Transilvania, e îndeplinită mai de mult fără niciun război din partea noastră, pe cale paşnică, de ardelenii ei însişi. Printr'o luptă paşnică, dar lungă, tenace, devotată, bărbătească, ardelenii au prefăcut Ardealul într'un centru de românism, mai puternic decât acel din România independentă. Ardelenii au creat o frumoasă cultură şi o literatură românească, au

creat un simţimânt şi o conştiinţă unitară de neam românesc şi ca atare au rezolvit şi au realizat, ei prin ei, întrucât îi priveşte, acea întregire de neam despre care am vorbit mai sus. Şi, lucru foarte important, această întregire de neam, această imensă problemă au realizat-o ei nunumai fără ajutorul nostru, ci dinpotrivă, încontra piedicilor puse de noi.

Inadevăr, sunt două mijloace şi căi prin cari noi am fi putut să dăm ardelenilor un mare ajutor pentru întregirea neamului: prin politica noastră externă şi cea internă.

Prin politica noastră externă, ca aliaţi ai Austro-Ungariei, am fi putut stărui să obţinem condiţiuni politico-sociale mai prielnice pentru lupta ardelenilor spre întregirea neamului. Inloc, de aceasta, am îndreptat toate sforţările noastre să devenim un jandarm neînduplecat în Peninsula balcanică, păzind ca nu cumvà să scape popoarele creştine din Balcani de dominaţia turcească.

Pe de altă parte, pentru a nu ne mai ocupà de lupta ardelenilor, ne-am creat o diversiune, suscitând în Balcani o chestie cuţovlahă macedoneană, în spre care am căutat să canalizăm toate sforţările noastre, pentru a o abandonà în urmă în modul cel mai revoltător.

Dar maiales, prin politica noastră internă am fi putut să ajutăm imens de mult pe ardeleni în lupta lor pentru întregirea neamului. Dacă am fi creat în ţară la noi, — ţară eminamente agricolă şi

ţărănistă — condiţiuni prielnice de trai pentru ţărănimea noastră, dacă am fi creat o ţărănime liberă, sănătoasă, înţolită, prosperă, atunci ţara noastră ar fi devenit un punct de atracţie irezistibil pentru Ardeal, Bucovina şi Basarabia, cari sunt doar ţinuturi cu totul ţărăneşti. Dacă am fi creat în ţară la noi nişte norme de vieaţă politico-sociale democratice superioare, dacă am fi creat o stare culturală, sufletească, o stare morală sănătoasă şi superioară ţărilor cari ne înconjoară şi cari stăpânesc provinciile româneşti subjugate, atunci toate mâinile s'ar întinde într'un elan cald către noi — afinitatea şi atracţia etnică s'ar fi manifestat cu o putere irezistibilă şi lupta ardelenilor pentru întregirea neamului ar fi fost considerabil înlesnită.

Dar noi drept atracţie pentru ţărănimea ardeleană am creat ţărănimei noastre, prin neoiobăgia noastră, un adevărat infern, — am ajuns să avem cea mai mizeră şi cea mai nenorocită ţărănime din toată Europa. Prin regimul nostru oligarhic politic, am creat acel politicianism şi demagogism infam, care otrăveşte vieaţa publică şi ameninţă existenţa politică a ţării, iar prin combinaţia acestor două regimuri — neoiobăgie agrară şi regim oligarhic politic — am creat în ţară o stare culturală, sufletească, morală, care nu poate decât să exaspereze pe orice conştient iubitor de neam din provinciile subjugate.

In felul acesta, prin normele de vieaţă socială din ţară, noi n'am creat un centru de atracţie etnică,

noi n'am dat ardelenilor argumente şi îndemnuri pentru întregirea neamului, ci am dat argumente puternice protivnicilor lor. Prin normele de vieaţă socială create în ţara noastră, noi nunumai că n'am ajutat pe ardeleni în lupta lor pentru întregirea neamului, dar i-am şi împiedicat. Şi dacă, cu toate acestea, întregirea culturală, morală, sufletească a neamului s'a realizat, aceasta o datorim aproape numai ardelenilor.

Când deci oligarhia noastră sedentară vorbeşte de întregirea neamului prin război, ea se trezeşte prea târziu, întrucât această întregire au şi realizat-o ardelenii fără niciun război. Se poate întâmplà ca ţara să se întregească prin război, dupăcum se poate întâmplà să se întregească şi fără război — aceasta e de domeniul posibilităţilor, dar ceeace e sigur, e că printr'un război nenorocit am compromite grav întregirea de neam, pe care au realizat-o ardelenii.

Şi dacă n'am contribuit cu nimic la această întregire, acuma putem înschimb s'o compromitem definitiv.

Dar aşà e firea şi soarta oligarhiei noastre politice — ea compromite orice, de ce se atinge.

Dacă...?

„Dacă și dacă'n gură ar crește postârnac n'ar mai fi gură ci grădină de zarzavat".
(Zicătoare muscălească — muscali-s doar la modă).

Toate, absolut toate argumentele, justificările, planurile și speranțele oligarhiei noastre sedentare, care cere război, se bazează pe un singur *dacă: dacă* va învinge Tripla Înțelegere.

Dar *dacă* va învinge Dubla Alianță?

Atunci dezastru în toată puterea cuvântului. Atunci țara noastră, decimată și pustiită de un lung și sângeros război, va rămâne la discreția unui învingător răzbunător cu atât mai crâncen, cu cât el se socoteà în drept să se aștepte să fim aliații și nu inamicii lui.

Atunci și Transilvania, care acuma e în afară de zona războiului, devenind prin intrarea noastră în acțiune, teatru de război, va aveà să sufere consecințele și ale unui război și ale unei revoluții și ale unui război civil. Oligarhia noastră războinică bineînțeles că nici nu se gândește la toate

acestea. Dacă va învinge Dubla Alianță atunci Transilvania, pustiită la rândul ei de un război dublat de revoluție și război civil, va rămâne la discreția și la răzbunarea învingătorilor cari o vor tratà nunumai ca pe o țară învinsă ei, nespus mai rău, ca pe o provincie răsculată; în această calitate ea va fi supusă tutulor represaliilor învingătorilor. In acest caz Ardealul va risca să piardă cea mai mare parte din admirabilele lui conchiste culturale, morale și etnice, pe cari le-a realizat pentru întregirea neamului.

Așàdar dezastru pentru țară, dezastru pentru Transilvania și dezastru poate ireparabil pentru întregirea neamului. Și acest triplu dezastru trebuie noi să-l riscăm pe baza unui *dacă: dacă* va învinge Tripla Ințelegere. Dar de unde putem noi s'o știm măcar aproximativ,—de siguranță absolută bineînțeles că nici vorbă nu poate să fie,—că va învinge Tripla Ințelegere? O afirmă d. Take Ionescu? Dar d. Take Ionescu, după obiceiul d-sale și al țării, poate mâine să afirme contrariul, că d-sa din aceste afirmații opuse nu pierde absolut nimica, pecând țara își pune aici în rizic întreaga ei existență.

D. Take Ionescu, în afară de obișnuitele dovezi cari se vântură prin gazetele noastre de tiraj, mai aduce în sprijinul afirmărei d-sale o listă de preziceri de ale d-sale, cari toate s'au realizat. Aceasta nu e convingător deloc, întrucât se poate prea bine ca toate celelalte să se fi realizat și tocmai aceasta nu. D. Stere aduce în sprijinul afirmațiu-

nilor d-sale o listă mult mai lungă de preziceri realizate şi d. Stere afirmă că va învinge Germania, deci tocmai contrariul prezicerei d-lui Take Ionescu. Iar Iulia Poloneza, a cărei listă de preziceri realizate e incomparabil mai lungă, Iulia Poloneza întrebată fiind: cine va învinge ?, femeie cu minte, a răspuns: „Va învinge acela care va eşì învingător".

D-nii Take Ionescu, Toma Ionescu, Victor Ionescu, C. Disescu, C. Mille şi ceilalţi afirmă că va învinge Tripla Inţelegere. Defunctul rege afirmà contrariul şi tot aşà şi d-nii P. P. Carp, Al. Marghiloman, Radu Rosetti, C. Stere şi alţii. Şi doar regele Carol aveà alte mijloace şi alte resurse şi obiective şi subiective pentru a formulà preziceri, decât le are d. Take Ionescu. Dacă n'ar fi decât atâta, că regele Carol a fost un excelent militar şi un bun cunoscător al situaţiei militare din toate ţările europene, pecând d. Take Ionescu n'a fost măcar tist de gardişti.

Să zicem că s'ar face în Europa o anchetă asupra chestiunei: cine va învinge?, printre miile de oameni inteligenţi şi perspicaci, cari se interesează de aproape şi se ocupă serios cu chestiunile politico-sociale şi cu mersul afacerilor publice din lumea contimporană, excluzând însă dela început pe toţi aceia, a căror judecată e întunecată de simpatii personale şi naţionale pentru unii sau alţii dintre beligeranţi. In cazul acesta se vor găsì mii de oameni inteligenţi, cu vederea clară, imparţiali, cari, bazaţi pe

fapte şi argumente cunoscute cititorilor noştri, întrucât ele se vântură zilnic de gazetăria indigenă şi străină, vor afirmà că învingătoare are să iasă Tripla Inţelegere. Şi iarăş se vor găsì mii de oameni inteligenţi, cu vederea clară, imparţiali cari, bazaţi pe argumente contrarii celor dintâi, dar tot aşà de cunoscute, vor afirmà cu tărie că învingătoare va eşì Dubla Alianţă.

Această lipsă de concordanţă între mii de oameni deopotrivă de inteligenţi, culţi şi imparţiali în judecata lor, arată mai bine ca orice lipsa de orice siguranţă, măcar aproximativă, asupra faptului: cine va învinge?

Şi pe baza unei presupuneri aşà de şubrede şi îndoielnice ni se recomandă să riscăm un război pustiitor, care poate să devie fatal existenţei însăş a ţării!

Dar, cel puţin, acest *dacă*—*dacă* va învinge Tripla Inţelegere—formează el singura condiţiune necesară, în caz de vom intrà în acţiune, pentru realizarea revendicărilor noastre? Da de unde! Se poate foarte bine ca Tripla Inţelegere să iasă formal învingătoare (dupăcum am arătat, înfrângerea în acest război uriaş poate fi numai formală) iar noi să rămânem tot fără Transilvania.

Inadevăr, ce-ar face pe Tripla Inţelegere să inziste după război şi să lupte pentru realizarea revendicărilor noastre, chiar dacă aceasta nu va corespunde cu totul intereselor ei eventuale? Recunoştinţa pentru serviciile importante aduse în timpul

războiului? Dar încă acum treizeci de ani lordul Beaconsfield scrià cu amărăciune:

„*Foarte des ingratitudinea în politică este răsplata pentru cele mai importante servicii aduse*".

Recomandăm cu tot dinadinsul aceste cuvinte adevărate spre meditare diplomaţilor noştri de Stat improvizaţi. Le recomandăm spre meditare pentrucă au fost scrise de un mare şi adevărat om de Stat şi de un om de Stat englez şi pentrucă aceste cuvinte amare au fost scrise tocmai cu ocazia păţaniei noastre, când ruşii, drept răsplată pentru imensele servicii pe cari li le-am adus, ne-au răpit Basarabia!

Dealtfel, toate partidele noastre politice, deci toată oligarhia noastră politică, sînt de acord că victoria Triplei Inţelegeri nu e încă o condiţie îndestulătoare pentru realizarea revendicărilor noastre, ci mai trebuieşte un anume aranjament diplomatic, anumite garanţii din partea Triplei Inţelegeri. Or, iată trei luni dela începutul războiului şi noi n'am putut încă să obţinem garanţiile necesare. Şi atunci?!

Dar să zicem că am fi obţinut garanţiile necesare cari să fi fost consemnate într'un act diplomatic solemn. Dar ce valorează în ziua de azi actele diplomatice, fie şi cele mai solemne? Tocmai atâta cât valorează hârtia pe care sunt scrise. Dealtfel, însuş savantul nostru jurisconsult d. C.

Dissescu, cel mai războinic dacă nu şi cel mai savant dintre jurisconsulţi, a stabilit o teorie după care un act diplomatic e valabil atâta timp cât nu intervine un „fapt nou“ — ceeace dealtmintrelea, e şi la mintea omului. Actul fiind mai vechi, faptul fiind mai nou, cel dintâi, ca cel mai vechi, rămâne caduc. Ba bine că nu!

In tot timpul cât va durà războiul acesta gigantic şi în tot timpul cât vor durà dezbaterile asupra condiţiunilor încheierei păcii, se vor ivì atâtea fapte noi, încât ele vor fi îndestulătoare ca să prefacă în caduce toate actele diplomatice încheiate dela naşterea lui Isus până în zilele noastre.

Şi băgaţi de seamă la o particularitate foarte importantă. Suntem doi contractanţi, noi şi Rusia. Noi, semnând actul solemn de mai sus, dărâmăm *ipso facto* un act solemn care durează de zeci de ani şi e semnat de regele şi de toţi primii miniştri ai ţării, iar Rusia, celalt contractant, a semnat până acuma atâtea acte solemne fără să se ţie de ele, încât le-a pierdut de mult socoteala.

Dar să zicem — suntem porniţi pe concesiile cele mai largi — să zicem că având garanţii solemne din partea Angliei şi Franţei, Rusia ea însăş va rupe hotărît cu tradiţiile ei seculare, cari au prefăcut-o în imensa putere de azi, şi că deastădată se va ţine de cuvânt. In acest caz, şi învingând Tripla Inţelegere, putem noi să contăm cel puţin că se vor realizà cu siguranţă revendicările naţionale? Ba, deloc. Se poate întâmplà

foarte bine ca Tripla Inţelegere să susţie cu toată sinceritatea revendicările noastre, dar să nu poată să le obţie.

In areopagul diplomatic care va hotărî de soarta Europei, va fi şi Germania şi Austria, deşi formal învinse dar nu atâta ca să n'aibă cuvântul lor — în o distrugere totală a Germaniei pe urma acestui război nu mai crede nimeni. Va fi acolo şi Italia, şi, dinăuntru ori din afară, îşi vor prezentà pretenţiile lor şi vor aveà cuvânt toate Puterile europene, mari şi mici. Deacuma chiar, începe Serbia să se uite cu jind la Banat, locuit în parte de sârbi.

In această uriaşă luptă paşnică, acolo la masa verde, gruparea Puterilor va fi doar alta decât aceea din timpul războiului. Atunci, la împărţirea prăzei, se va ivì şi antagonismul enorm de interese dintre Puterile Triplei Inţelegeri, ele înseşi. Am văzut doar în războiul balcanic în ce se preface o alianţă războinică, atunci când e vorba să se împartă prada. In acest nou şi uriaş război paşnic, la care într'un fel sau în altul vor participà toate Puterile europene mari şi mici, avem foarte multe şanse ca, susţinuţi fiind chiar de Tripla Inţelegere, să căpătăm numai o parte din Transilvania, iar restul să fie împărţit între Serbia şi Ungaria. Or, dacă obţinerea unei părţi din Transilvania ar fi avantajoasă pentru întregirea ţării, ruperea Transilvaniei în bucăţi ar fi un adevărat dezastru pentru întregirea neamului.

Dar să presupunem — oricâte presupuneri sunt doar permise — să presupunem că la încheierea păcii, Tripla Inţelegere va stăruì cinstit şi va fi în stare să obţie realizarea pretenţiilor noastre. In cazul acesta cel puţin, s'a încheiat şirul de *dacă* şi revendicările noastre naţionale fi-vor însfârşit realizate? Nu, nici atunci; mai rămâne şi atunci un *dacă* — şi încă ce *dacă!* — anume: *dacă* rezultatul acestui război va fi complecta prăbuşire şi complecta dezmembrare a Austriei.

In orice ţară sunt provincii esenţiale, fără de cari existenţa ţării e complect şi hotărît compromisă şi sunt provincii mai puţin importante. Astfel în Austria, Bucovina şi Galiţia nu sunt provincii esenţiale. Dacă după un război victorios pentru Tripla Inţelegere i se va luà Austro-Ungariei Bucovina şi cea mai mare parte din Galiţia, prin aceasta Austria nu va încetà deloc să existe ca atare. Dacă i s'ar luà însă, afară de Galiţia şi Bucovina, şi toate provinciile de limbă sârbească împreună cu malul Adriaticei şi dacă i se vor luà poalele Carpaţilor pânăla Tisa, atunci Austro-Ungaria încetează în toată puterea cuvântului să mai existe, atunci ea dela sine se prăbuşeşte şi se dezmembrează.

Or, dupăcum am arătat şi altădată, prăbuşirea totală a Austriei e foarte neprobabilă, oricare ar fi soarta războiului actual. Existenţa Austriei e necesară şi Angliei, Franţei şi Italiei ca şi Ger-

maniei şi ca şi popoarelor cari o constituiesc, afară doar de sârbi şi români.

Dar să presupunem că Austria în adevăr se va prăbuşì şi se va desface în părţile ei constitutive. In cazul acesta, dupăcum am arătat şi aiurea, se înţelege dela sine că Transilvania românească ne va revenì nouă, aceasta fiind atuncea în interesul tutulor Puterilor europene. In cazul prăbuşirei şi dezmembrărei, Transilvania ne va revenì nouă indiferent dacă vom luà sau nu parte la războiul acesta sângeros. Ba chiar dimpotrivă, rămânând în neutralitate, cu forţele neatinse, în vremea aceea de lichidare a rezultatelor războiului uriaş de astăzi, vom aveà mai multe şanse să căpătăm Transilvania românească, decât aflându-ne cu forţele istovite, după un război lung şi pustiitor.

Am puteà să mai urmăm cu enumărarea acelor condiţiuni cari sunt necesare pentru realizarea revendicărilor noastre naţionale, în caz de vom intrà în acţiune, — am puteà să prelungim încă şirul acestor *dacă* problematici. Dar şi cele zise sunt îndestulătoare.

Să ne rezumăm deci.

In caz dacă vom participà la războiul gigantic de acuma alături de Tripla Inţelegere, vom realizà revendicările sau o parte din revendicările noastre naţionale, *dacă* va eşì învingătoare Tripla Inţelegere, *dacă* înainte de a intrà în război vom obţine toate garanţiile necesare consemnate în acte diplomatice autentice, *dacă* aceste acte diplomatice vor aveà la

timpul dat valoarea necesară, *dacă* Tripla Înțelegere se va ține de cuvânt și va apărà cu toată vigoarea pretențiunile noastre, *dacă* apărându-le cu toată sinceritatea va fi în stare, în condițiunile de atunci atât de complexe și grele, să le ducă la izbândă, însfârșit *dacă* rezultatul acestui război va fi prăbușirea și dezmembrarea Austriei, *dacă*... dar cred că ajunge!

Și pe baza acestor „dacă“ problematici, oligarhia noastră sedentară ne împinge într'un război uriaș, în care riscăm și existența țării și întregirea neamului!

E pur și simplu monstruos!

Oligarhia și politica externă

Oligarhia şi politica externă

Ţara noastră a avut până acum doi ani o politică externă, care se deosibea mult, şi în avantajul ei, de politica noastră internă. Pecând aceasta din urmă a fost totdeauna superficială, dezordonată, anarhică, plină de contraziceri şi de urmări păgubitoare, cea dintâi aveà oarecum continuitate, logică, consecvenţă.

De unde provine această deosebire, care pare să înfrângă acea maximă sociologică după care politica externă e în funcţie de cea internă?

Iată de unde. Politica noastră internă, sub paravanul regelui Carol, a fost condusă hotărît şi esclusiv de oligarhia noastră politică, bazată şi ea pe neoiobăgia noastră economică, pecând politica externă a fost condusă aproape esclusiv de defunctul rege, cu ajutorul unor oameni ca Mihai Cogălniceanu, I. Brătianu, C. Rosetti, Ion Ghica ş. a. m. d.

Această politică externă a avut desigur, şi fatal trebuia să aibă, greşelile ei şi încă greşeli destul de însemnate. Zic fatal trebuia să aibă, nu numai pentrucă orice activitate omenească pe terenul so-

cial trebuie să aibă fatal greşelile ei, dar pentrucă această politică externă a fost opera unui singur om şi acest om, ca rege, era influienţat de interesele clasei dominante pe care o reprezentà, cât şi de interesele sale proprii dinastice. In acest caz, ori câtă inteligenţă şi abilitate avea regele Carol, politica sa trebuia să aibă fatalmente neajunsuri grave, maiales din punctul de vedere al unei politice externe democratice. Cu toate aceste greşeli grave, politica externă a regelui Carol, în liniile ei generale şi în baza ei politică, se afla în direcţia intereselor ţării.

Dovada empirică dar sigură a celor zise e că în timpul de patru decenii şi mai bine, cât a condus regele Carol politica noastră externă, ţara a putut să se desvolte în linişte, ferită de primejdii şi de zguduiri externe; iar dacă starea ţării e în multe privinţe încă atât de nenorocită, aceasta se datoreşte doar politicei noastre interne, iar nu celei externe. Această politică externă pe care a urmat-o ţara zeci de ani, a avut o bază solidă şi raţiuni şi motive puternice. Iată-le în câteva cuvinte, pe cât îngăduie marginele articolului.

Suntem o ţară mică, înconjurată de ţări puternice, în special de două împărăţii mari şi hrăpăreţe, dintre cari fiecare ne-a răpit o parte din trupul ţării. Ca atare, ca o ţară mică între ţări mari şi rapace, politica externă ce trebuia să urmeze ţara se impunea dela sine — o politică de defensivă, de pace, de neutralitate. Prin pace şi absolută

neutralitate, cată o ţară mică să se strecoare în desvoltarea ei printre cei mari, puternici şi hrăpăreţi, pânăla vremuri mai bune, cari vor venì cu siguranţă şi vor permite desvoltarea paşnică şi neîmpiedicată a fiecărei naţiuni în marginile ei etnice. Această neutralitate absolută se făcea din nenorocire tot mai puţin şi mai puţin posibilă. Cu desvoltarea vertiginoasă a capitalismului mondial, a început era politicei externe imperialiste.

Politica imperialistă a adăogat şi a complicat antagonismul politic dintre naţiuni prin antagonism între grupări de naţiuni, a înlocuit echilibrul între două naţiuni prin echilibrul între două grupări de naţiuni — prin echilibrul european. La stabilirea acestui echilibru între cele două grupări de naţiuni trebuia şi noi, vrând nevrând, să luăm parte. Se înţelege, nu cu scopuri agresive şi ofensive, ci cu scopuri defensive; cu scop de a asigura paşnica şi neîmpiedicata desvoltare a ţării noastre —, trebuia să ne alăturăm de una din grupările existente; sau mai bine zis: având în vedere situaţia noastră nefericită aci în orientul Europei, trebuia să ne alăturăm sau de Austria sau de Rusia.

Ne-am alăturat de Austria. Dece? Pentru aceasta au existat raţiuni şi motive puternice. Să vedem aici unele din ele şi anume pe cele trei principale.

Prima e de natură economico-culturală. Am spus în alt articol că de puterile Europei centrale şi prin ele de occident, suntem legaţi cu toate fi-

I brele existenţei noastre economice şi culturale. Tot ce exportăm (maiales pânăla luarea Dobrogei) pe acolo exportăm, tot ce importăm pentru toate trebuinţele noastre materiale, morale, culturale pe acolo importăm. Intreaga, absolut întreaga noastră vieaţă economico-materială e legată de puterile Eu-
1. ropei centrale şi prin ele de occidentul european, absolut întreaga noastră vieaţă culturală, morală, vieaţă de stat cu instituţiile lui, întreaga noastră vieaţă socială de acolo e legată. Dar cu Rusia? Cu Rusia nu ne leagă nimica. Relaţiile şi transacţiile noastre economice cu Rusia sunt nule şi nule sunt menite să rămâie întrucât Rusia ca şi
2. noi e o ţară eminamente agricolă şi înapoiată, capitalisticeşte vorbind. Intrucât priveşte relaţiile noastre culturale, morale, sociale, în sensul cel larg al cuvântului, sunt şi mai nule, dacă ar puteà fi ceva mai nul ca nula! Austria şi Germania ne despart şi ne leagă în aceeaş vreme de occidentul european cu civilizaţia lui imensă; Rusia ne desparte de Azia şi ar puteà să ne lege cel mult de China, Persia şi Afganistan.

Acest motiv, această raţiune de ordin economic şi cultural ar fi singură hotărîtoare. Dar ea nu e unică; mai sunt altele tot atât de puternice. A II doua e maiales de natură politică. Un stat mic, aşezat între două state mari, riscă totdeauna să-şi piardă independenţa sa politică şi chiar integritatea teritoriului său. In această privinţă, primejdia din partea Austriei e pentru noi aproape

neexistentă. Austria n'are interes de cucerire a ţării româneşti, şi dacă l-ar aveà, s'ar opune cu toată puterea Ungaria. Mărirea imensă a elementului românesc în Austro-Ungaria, — douăsprezece milioane de români în Austro-Ungaria, în caz de anexare a României de către Austria, — aceasta ar însemnà sfârşitul heghemoniei ungurilor, ar însemnà predominarea elementului românesc. Aceasta desigur n'o vor admite ungurii, nici în ruptul capului. Dar să presupunem că Austria ar aveà într'adevăr gândul să ne cucerească — şi doar nu poţi să te porţi garant, când e vorba de un imperiu hrăpăreţ capitalist. Chiar şi în cazul acesta, am riscà să ne pierdem organizaţia de stat independent, ceeace desigur e foarte mult, în schimb 12 milioane de români în Austria ar deveni un element precumpănitor şi Austria, dintr'un imperiu dualist, ar fi nevoită să se prefacă într'un imperiu trialist. Deci şi în această supoziţie nici un pericol iminent pentru existenţa neamului românesc.

In schimb, din partea Rusiei pericolul e imens. Rusia îşi consideră de sute de ani ca misiune a sa istorică, stăpânirea Dardanelelor şi a Constantinopolului. Această misiune istorică nu rezultă, bineînţeles, numai din testamentul, probabil apocrif, al unui împărat oarecare, ci din interesul imens pe care-l are Rusia să iasă la mările calde, de cari e lipsit imperiul acesta atât de întins. Stăpânirea Dardanelelor şi a Constantinopolului nu e numai de un interes imens pentru Rusia ţaristă,

dar e şi de o necesitate inexorabilă pentru vieaţa şi expansiunea economică a imperiului rus. Deaceea şi mişcarea aceasta a imperiului moscovit în spre Constantinopole e atât de continuă, atât de tenace. Dar drumul spre Constantinopole duce peste trupurile strivite ale României şi Bulgariei. Stăpânirea Dardanelelor şi a gurilor Dunărei însemnează din capul locului nimicirea independenţei şi politice şi economice a ţării noastre. Cea mai puternică piedică împotriva acestei nimicitoare tendinţe a Rusiei în spre Constantinopol reprezintă tocmai imperiul austriac. Aşadar, întrucât priveşte pericolul pentru integritatea ţării, pentru existenţa însăş a ţării, acesta nu ne poate veni atâta din partea Austriei, ci, maiales, şi în mod cu totul grav, din partea Rusiei. Austria dinpotrivă, prin faptul însuş al existenţei ei, prin interesele ei vitale opuse Rusiei, trebuie să ne apere de acest pericol rusesc.

Al treilea argument puternic, care a fost hotărîtor pentru stabilirea politicei noastre externe, e de ordin maiales naţional. Interesele noastre naţionale au fost primejduite de Austria ca şi de Rusia, întrucât şi una şi cealaltă au cotropit o parte din trupul ţării româneşti. Dar şi în această privinţă e o imensă deosebire între ele din punctul de vedere al intereselor vitale naţionale. Austro-Ungaria e o ţară poliglotă, un mozaic de naţiuni, un fel de federaţie de naţiuni, foarte defectuos, reacţionar, semi-feudal organizată,—dar totuş un fel

de federaţie de naţiuni. In această ţară poliglotă şi multinaţională, nici o naţiune nu e atât de puternică, încât să poată aspirà să desnaţionalizeze pe toate celelalte. Din cauza aceasta, şi din alte cauze, în Austro-Ungaria, cu toate neajunsurile ce le întâmpină cele mai multe din naţiuni pentru desvoltarea lor, ele totuş pot să-şi conserve limba şi conştiinţa lor de neam, pot să se desvolte ca naţiuni deosebite, pot să-şi urmărească, înpotriva piedicilor ce li se pun în cale, aspiraţiunile neamului lor. Şi cucât organizarea Austro-Ungariei ar devenì mai democratică, cu atât şi putinţa desvoltărei naţionale a neamurilor cari o compun, ar devenì mai mare. Dar în Rusia? Rusia e deasemenea o ţară poliglotă, un mozaic de naţiuni, mai poliglotă decât chiar Austria, dar în Rusia autocrată şi ţaristă există o naţiune dominantă imens de numeroasă şi puternică, cea rusă, şi care nu numai că tinde să domine şi să asupreasca toate naţiunile cucerite, dar tinde să le şi desnaţionalizeze. Bineînţeles că vorbind de Rusia avem în vedere clasele ei dominante; poporul rusesc cu nimic nu e de vină, el e tot aşa de asuprit ca şi naţiunile celelalte cucerite şi apăsate de clasele dominante ale Rusiei ţariste. Afară de Polonia şi Finlanda, cari sunt prea superioare în cultură Rusiei ca să poată fi desnaţionalizate, pe popoarele celelalte ea le desnaţionalizează prin toate mijloacele posibile.

Metoda obişnuită a Rusiei e aceasta. Ea rusifică

cu desăvârşire clasele conducătoare şi o bună parte din intelectualitatea unui popor cucerit, prefăcându-le în cei mai autentici rusofili, iar în poporul de jos care rezistă rusificării prin însăş incultura lui, în acest popor, pe care-l ţine în cea mai straşnică ignoranţă şi robie, ea ucide ori ce început de cultură naţională, ori ce manifestare de conştiinţă de neam. Aşa a făcut ea cu toate numeroasele popoare cucerite, aşa a făcut şi cu Basarabia. Dacă ţara noastră, sau o parte din ea, ar aveà imensa nenorocire să cadă sub stăpânirea Rusiei, atunci nu soarta Transilvaniei, ci soarta Basarabiei o aşteaptă. *Rusia cuceritoare nu distruge numai statul, ea ucide neamul.* Iată dece, în treacăt fie zis, dacă în ţara noastră e o absurditate să fii austrofil, să fii rusofil e o adevărată şi autentică trădare de neam.

Aceste trei puternice argumente de ordin culturalo-economic, de ordin politic şi de ordin naţional au fost acelea cari au hotărît politica noastră externă, urmată timp de patruzeci de ani. Fiecare din aceste argumente în parte ar fi de ajuns să hotărască politica externă a oricărui stat, iar toate împreună dau acestei politici o justificare şi o bază puternică.

Se înţelege, poţi să nu fii de acord în total cu politica aceasta externă, şi noi suntem dintre aceia cari nu suntem de acord cu ea. Urmând orbeşte pe Austria, care de multe ori nu şi-a cunoscut de loc nici propriile ei interese, noi ne-am luat

rolul unui jandarm în Peninsula balcanică, păzind popoarele creştine, ca nu cumva să scape de sub dominaţia ignobilului jug turcesc.

Pivotul şi scopul politicei noastre externe trebuià să fi fost dinpotrivă: formarea unei confederaţii balcanice. Iar în urmă, *ca un bloc întreg*, trebuià să tratăm şi să ne alăturăm de Austria, ceeace nu numai că ar fi garantat existenţa noastră, dar ar fi avut şi o influenţă salutară asupra politicei interne a Austro-Ungariei, — în sensul democratizărei ei faţă de naţiunile cari o compun, între cari se găseşte doar şi o parte atât de însemnată a neamului românesc.

* * *

Această politică externă, care cu toate greşelile ei grave s'a valorificat timp de patruzeci de ani, a fost cu desăvârşire schimbată şi răsturnată în ultimii doi-trei ani. Locul ei l-a luat o altă politică externă, fără bază, fără cârmă, fără directivă, o politică superficială, şovăitoare şi plină de contraziceri.

Ce s'a întâmplat? Cari sunt cauzele acestei schimbări atât de brusce şi atât de profunde? Dece?

Intrebările acestea şi le pun nu numai mulţi dela noi, dar şi le pun, şi cu mirare, şi cei din străinătate — presa străină, opinia publică străină. Nu vorbesc, bineînţeles, de presa Triplei înţelegeri sau Triplei alianţe, care ne laudă peste măsură şi ne

linguşeşte, pentrucă vrea să ne prindă în mrejele politice ale unora sau ale celorlalţi. Vorbesc de presa independentă cu adevărat democratică din străinătate şi de oamenii aşijderea. Acolo se fac fel de fel de supoziţii, se dau fel de fel de explicaţii pentru a lămurì fenomenul acesta extrem de straniu — o schimbare atât de radicală şi atât de bruscă a unei politici exterioare de patru decenii

Toate cercetările celor din străinătate vor rămâne zadarnice, pentrucă ei caută explicaţii pe un drum falş; adevărata cauză a acestui fenomen atât de misterios e următoarea. Oligarhia noastră politică, devenind în decursul anilor tot mai numeroasă, socotindu-se că a ajuns la destulă maturitate politică şi folosindu-se de faptul că regele înbătrânise şi slăbise, oligarhia noastră politică a luat din mâna regelui conducerea politicei externe.

Această acaparare a politicei externe nu s'a făcut în folosul poporului, al adevăratei naţiuni, al democraţiei; nu poporul a intrat în drepturile lui de a dispune de soarta sa prin politica externă, dupăcum ar fi trebuit să dispuie de soarta sa şi prin politica internă. Nu. Această expropriere a săvârşit-o oligarhia în propriul şi exclusivul ei folos — ea a devenit de fapt stăpână şi conducătoare a politicei externe, dupăcum tot ea stăpâneşte exclusiv de aproape cincizeci de ani politica noastră internă.

Oligarhia aceasta constă din câteva mii de oameni politici şi politicieni, cu clientelele lor po-

litice respective, cărora o detestabilă lege electorală le-a dat în mână întreaga putere politică a țării, iar întocmirea și mai detestabilă neoiobagă, cu escrescențele ei, le-a dat pe mână în bună parte puterea economică. Această oligarhie, care formează o parte atât de minusculă a țării, a deposedat întru atâta de toate drepturile sale politice pe întreg poporul țării, încât a ajuns să-l nesocotească, să-l ignoreze cu desăvârșire: par'că nici n'ar există. Deaceea oligarhia noastră politică și-a însușit numele de: națiunea română. Când oligarhia vrea ceva, când ea cere sau a hotărît ceva, ea nu zice: *eu* vreau, *eu* cer, ori *eu* am hotărît, nu, ea zice: *națiunea* vrea, *națiunea* cere, *națiunea* a hotărît. Intrucât privește pe cele șapte milioane de suflete din țara românească, cari s'ar păreà că fac și ele parte din națiune, aceasta-i numai o aparență: cele șapte milioane de suflete sunt, după oligarhia noastră, niște simpli locuitori indigeni ai țării, a căror națiune însă este ea, oligarhia română. De o jumătate de veac aproape oligarhia aceasta stăpânește netulburată puterea politică și economică, ea conduce ca stăpân absolut politica internă a țării, iar acuma în ultimii ani tot ea a pus mâna și pe politica ei externă.

Odată ajunsă în stăpânirea politicei externe, oligarhia noastră a început s'o trateze și s'o conducă cu aceleași mijloace, după aceleași norme, procedeie și metode, după cari conduce și politica internă a țării. Aceeaș superficialitate, aceeaș incompe-

tinţă şi lipsă de principii conducătoare, lipsă de scrupule, hipertrofie a intereselor personale, luptă de persoane pentru supremaţie şi şefie, luptă violentă de gaşte şi clientele politice, mişcări de stradă pentru a întimidà pe adversari şi pe rege,— toate, toate au fost introduse *d'emblée* din politica internă în politica externă a ţării.

Mai înainte alegătorul la colegiul întâi, la un capuţiner la Capşa sau aiurea, cu acea siguranţă pe care o dă lipsa totală de cunoştinţe în materie, puneà la cale întreaga vieaţă economică, politică, culturală şi morală a ţării, împunându-şi vederile factorilor conducători, — într'o ţară oligarhică, mandatarilor săi dela guvern —; astăzi, acelaş alegător, cu aceeaş competinţă şi vehemenţă, caută să impuie vederile sale asupra tratativelor, tratatelor şi alianţelor cu statele străine.

Mai înainte universităţile noastre, profesori şi studenţi, în lipsă de ocupaţii corespunzătoare, aveau menirea ca prin mişcări de stradă să deie jos un guvern şi să aducă altul în loc, mai în concordanţă cu vederile şi interesele băeţilor de pe băncile şcoalelor — acuma, tinerimea studioasă condusă de profesori, tot prin mişcări de stradă, dă directive în politica externă şi vrea să hotărască de pace sau război.

Şi tot astfel, în toate direcţiile, politica internă a prefăcut pe cea externă după chipul şi asemănarea sa.

Astfel în ultimii ani, maiales în ultimii doi

ani, am intrat şi noi în rând cu lumea; şi la noi ca aiurea *politica externă a devenit în funcţie de politică internă.* Această revoluţie paşnică, petrecută în ţara noastră — anume acapararea politicei externe şi aducerea ei în funcţie de cea internă de către oligarhie,—prefacerea aceasta explică toată politica noastră externă din ultimii doi ani. Fără a pricepe prefacerea socială de mai sus, cercetătorul imparţial din ţară sau de aiurea, nu va pricepe nimic din politica noastră externă, nu va pricepe maiales aceea ce se întâmplă la noi de doi ani, şi nici aceea ce se va întâmplà de acuma înainte.

*
* *

Primul act politic important, foarte important al oligarhiei noastre, dupăce a pus stăpânire pe politica externă a ţării, a fost războiul de anul trecut înpotriva Bulgariei — un act de adevărată şi autentică demenţă politică.

Am arătat, înainte de războiul nostru balcanic, în studiul meu *Noi şi Bulgarii*, imensa absurditate a acelui război şi consecinţele dezastroase pe cari erà menit să le aibă pentru ţara noastră. Istoricul viitor al ţării cu greu va puteà pricepe cum o astfel de absurditate a putut să încolţească într'o minte omenească. Şi numai atunci se va dumerì, când va studià războiul acesta ca rezultat al regimului nostru neoiobag şi oligarhic, când

va studià psihologia oligarhiei noastre şi politica ei externă ca rezultat al celei interne.

El va trebuì să ia în seamă fanfaronada şi ţâfna oligarhiei noastre, care nu puteà permite ca atâtea ţări să facă război, aici în vecinătatea noastră şi numai noi să rămânem în pace; a vrut şi ea să aibă războiul ei ca să fie în rând cu lumea, maiales că războiul acesta cereà pentru moment puţine sacrificii imediate, — şi pentru oligarhia noastră, ca pentru orice oligarhie, numai sacrificiile imediate contează.

Pe urmă va trebuì să ia în seamă superficialitatea, personalismul, lipsa simţului de responsabilitate socială, care face pe oligarh să trateze afacerile publice, par'că ar fi propriile lui afaceri personale.

Oligarhul e straşnic de nesocotit şi risipitor —rezultat al întocmirei neoiobago-oligarhice, care favorizează îmbogăţirea fără grijă şi muncă, — şi, ceeace se câştigă fără grije şi fără muncă, uşor se risipeşte.

Şi aceeaş uşurinţă şi galantonie cu care oligarhia tratează propriile ei interese, ea le introduce şi în afacerile publice, pe cari le tratează ca pe propiile ei afaceri. Maxima: *ce-am avut şi ce-am pierdut*, sau maxima luată dela masa verde: *cine nu riscă, nu câştigă*, sunt introduse astfel în tratarea problemelor publice celor mai vitale.

De câteori n'am auzit-o eu în vremurile din urmă repetându-se pe toate tonurile; iar acuma

presa oligarhică, în special cea mai mult ori mai puţin independentă, cea mai caracteristică escrescenţă a oligarhiei, a spiritului şi moravurilor ei, a popularizat-o straşnic, căutând s'o prefacă într'unul din principiile conducătoare ale politicei noastre externe.

Cine nu riscă nu câştigă! O fi. Se întâmplă însă şi altfel — unul riscă şi altul câştigă. Iată spre pildă presa noastră războinică: ţara riscă şi încă enorm, iar presa, ea câştigă în orice caz. La presa noastră, ca şi la Iancu Pampon (zis şi „Conţina cu 5 fanţi") din *De ale Carnavalului* a lui Caragiale, la presă „nu e noroc, e ştiinţă...": ea joacă la sigur!

Astfel istoricul studiind psihologia oligarhiei noastre, va găsì întrânsa una din cauzele cari au hotărît războiul nostru balcanic. Altă cauză şi mai însemnată o va descoperì studiind conjunctura de atunci a politicei noastre interne. Şi conjunctura aceasta a fost pe vremea aceea următoarea.

In capul treburilor publice aveam pe atunci un guvern slab, francamente slab. Partidul liberal, cel mai puternic dintre partidele noastre politice, erà în opoziţie. Conservatorii în cap cu şeful lor, un om de mare prestigiu, d. P. P. Carp şi cu subşeful d. N. Filipescu, un om de mare acţiune, deasemenea în opoziţie. La guvern erà o frântură a partidului conservator, fără şef, în cap cu d. Maiorescu, un om foarte inteligent, filozof, critic literar, dar diletant în politica oligarhică, şi partidul con-

servator-democrat reprezentat prin d. Tache Ionescu, un om foarte inteligent şi un mare specialist în politica oligarhică, dar reprezentând un partid care niciodată nu fusese la putere şi căruia oligarhia noastră, în majoritate, îi contestà dreptul de a ajunge la putere. Aşadar guvernul de atunci erà foarte slab, iar opoziţia dinpotrivă foarte tare. E de mintea omului că opoziţia fiind foarte tare şi guvernul foarte slab, opoziţiei îi erà mare necaz—oameni suntem cu toţii—că nu e ea la putere ca să conducă trebile ţării în vremuri atât de grele —şi astfel a început să facă o straşnică opoziţie guvernului celui slab, care ca atare „compromiteà toate interesele ţării". In paranteză, o împrejurare foarte importantă: pe vremea aceea tocmai Rusia aveà mare interes ca să facem război Bulgariei, pe de o parte pentru a ne desbinà şi a ne învrăjbì (vezi studiul meu *Noi şi Bulgarii*), pe de altă parte pentru a pedepsì Bulgaria, care cu toate avansurile ce i se făcuse, n'a voit să devie gubernie rusească. Şi pentru a provocà acest război, Rusia aveà în Bucureşti pe unul dintre cei mai inteligenţi şi mai abili dintre diplomaţii ei, pe unul din rasa aceea de diplomaţi muscăleşti, prin cari Rusia a cotropit atâtea ţări şi popoare. Inchidem paranteza.

Aşàdar, opoziţia a început o campanie de răsturnare a guvernului, dar guvernul urmà să steie la putere. Atunci opoziţia şi-a înteţit atacurile, cei dela guvern au început să fie acuzaţi nu numai

de moliciune, de incapacitate, de lipsă de curaj, de laşitate ci, la urma urmelor, de trădare conştientă a intereselor ţării, de vânzare către străini — opoziţia a început să ceară zgomotos război înpotriva Bulgariei.

Intrucât această cerere de război a fost numai un mijloc de opoziţie, întrucât în ea s'a manifestat influienţa d-lui Şebeco, aceasta e greu de zis, e sigur însă că opoziţia n'a vrut propriu zis război, ea a vrut numai să puie guvernul într'o situaţie foarte grea pentruca, în vremea aceea de grea cumpănă, să vie ea la putere. Dar guvernul urmà să steie la putere, susţinut de rege, care pricepea doar bine ce absurditate ar reprezenta un război al României împotriva Bulgariei. Atunci, faţă de încăpăţânarea guvernului de a rămâne la putere, a intervenit ca *ultima ratio* tulburări de stradă: factorii iresponsabili — băeţii de şcoală — au descins în stradă pentru a trântì dela guvern pe factorii responsabili. Descinderea aceasta în stradă a băeţilor de şcoală însemnează, în politica noastră internă, un *ultimatum* pe care cei din opoziţie îl trimet celor dela guvern.

Dacă în momentele acelea hotărîtoare am fi avut la guvern oameni mai puţin inteligenţi şi mai puţin abili, totul s'ar fi sfârşit cu bine. Cei dela guvern şi-ar fi dat demisia, iar noul guvern, format numai de liberali sau în coaliţie cu carpiştii, odată instalat la putere, ar fi găsit, cu toate târcoalele d-lui Şebeco, că predecesorii lui au compromis până în-

tr'atâta situaţia externă a ţării prin incapacitatea şi laşitatea lor, încât acuma nici vorbă nu poate fi de război! Trenul nostru l-am scăpat şi scăpat rămâne definitiv, iar noului guvern nu-i rămâne altceva de făcut decât să repare, ce se mai poate reparà, din greşelile grave din trecut!

Din nenorocire — ţară fără de noroc!— în capul guvernului am avut oameni foarte inteligenţi, iar d. Ţache Ionescu e afară de asta şi un meşter mare în arta politicei oligarhice. Şi deaceea, când d. Tache Ionescu a primit *ultimatum*-ul opoziţiei, el şi-a zis: „vrea să zică sântem incapabili, laşi, trădători de ţară şi neam pentrucă nu vrem să facem război, iar d-voastră vreţi numai decât, nevoie mare, să aveţi război? Ei bine, să vă facem război, să vă fac un război să vă placă şi D-stră!" Şi d. Tache Ionescu a şi dat ordin gazetelor sale independente să devie belicoase, a început tratative cu d. Şebeco şi în curând a dat ordinul de mobilizare. Opoziţia, prinsă în propriile ei mreje, a fost nevoită să facă *bonne mine à mauvais jeu* şi să urmeze să facă pe entuziasta belicoasă, atribuind chiar sie-şi rezultatul fericit al războiului, iar regele, pus în felul acesta în faţa voinţei unanime a naţiunei întregi (bineînţeles, a naţiunei oligarhice, cu alta nici n'a venit el în contact), a fost nevoit să iscălească ordinul de mobilizare.

Ajuns la capitolul războiului, istoricul viitor nu-şi va puteà stăpânì mirarea şi admiraţia atât înaintea artei maestre politico-oligarhice a d-lui

Tache Ionescu, cât şi mai mult încă înaintea faptului cum evenimentele şi potenţele politicei interne a unei ţări oligarhice, se prefac şi se transformă în evenimente externe. Inadevăr, ce a fiert atunci maiales în politica internă a ţării? In două cuvinte, iată ce. Opoziţia liberală, faţă cu evenimentele grave de pe vremuri, a vrut să vie ea la putere, carpiştii erau furioşi că au fost scoşi dela putere, iar conservatorii-democraţi n'au vrut să plece dela putere.... Şi rezultatul? Războiul contra Bulgariei, făcut prin unanimitatea beligeranţilor interni. Cu cât a contribuit la acest rezultat neaşteptat, afară de arta d-lui Tache Ionescu, arta d-lui Şebeco, a diplomaţiei ruseşti, asta va rămâne s'o desluşească istoricul viitor.

Aşadar războiul a început, am trecut Dunărea şi ceeace a urmat o ştim cu toţii. A urmat campania de atunci condusă, aşa cum a fost ea condusă, şi despre care nu e vreme de vorbit acuma. Pe urmă, a urmat holera şi congresul şi tratatul de pace din Bucureşti, un tratat mai absurd încă decât războiul el însuş. Şi ca să fim drepţi, trebuie să recunoaştem că d. Tache Ionescu, care a priceput totdeauna ce gafă enormă a fost războiul acesta, a depus în timpul congresului toate silinţele pentru a mai atenua urmările lui absurde. Din nenorocire erà prea târziu. Pe urmă au urmat zilele de triumf, de glorie şi maiales de prestigiu, când presa Triplei înţelegeri şi aceea a Triplei alianţe ne cântau pe întrecute imnuri pline de lingişire,

pentru a ne atrage fiecare în mrejele politicei sale. Insfârşit după câteva luni şi maiales acum în urmă a venit vremea de trezire, când pentru oricine mai are ochi să vază e evident că războiul acela a fost o greşală enormă, că a avut urmări nenorocite pentru noi şi le va mai aveà şi în viitor.

Acest lucru începe să-l vază toţi oamenii cu judecată din oligarhia noastră ea însăş, ceeace însă e mai puţin evident şi ce pricep puţini, e că războiul acesta, venit în urma războiului balcanic propriu zis, n'a fost un mare neajuns numai pentru noi. Războiul balcanic în general, şi războiul nostru în special, dacă n'au provocat, apoi au grăbit izbucnirea dezastrului mondial de azi. Dar despre aceasta altădată.

*
* *

Când a isbucnit războiul uriaş de astăzi, o adâncă şi mare grijă a cuprins toate clasele sociale ale ţării noastre. Şi erà doar dece. O ţară mică în mijlocul unor împărăţii gigantice în luptă sălbatică de exterminare, o casă gospodărească în mijlocul unor clădiri uriaşe în plin incediu, mistuite de un foc năprasnic. Da, erà dece să fie şi teamă adâncă şi îngrijorare mare. Când în primele zile de alarmare s'a primit ştirea că consiliul de coroană a hotărît complecta neutralitate, un sinţimânt de mare uşurare a cuprins pe toţi, iar când mai în urmă s'a aflat că Tripla înţelegere ca şi Dubla alianţă şi-au exprimat marea lor satisfacţie faţă

de neutralitatea țării noastre, atunci sentimentul de ușurare a luat proporțiile unui adevărat triumf.

Și iarăși erà dece să jubileze țara. Neutralitatea e un bine suprem pentru o țară mică în vremea oricărui război, dar încă în timpul unui război uriaș ca cel de azi. Belgia nenorocită, cu prețul existenței ei, a apărat pânăla urmă binele acesta suprem. Olanda, Elveția, Danemarca, Suedia au declarat că pânăla cel din urmă om își vor apărà neutralitatea. Deasemenea și toate celelalte state mici civilizate.

Și iată noi, o țară mică, nu numai mărginită de două împărății mari, ci strânsă între ele ca într'un clește, o țară cu o configurație geografică nenorocită, cu granițele deschise tutulor invaziunilor, de cari a suferit atât de mult în vieața ei istorică atât de grea,—și iată țara aceasta, pomenindu-se în mijlocul unei adevărate catastrofe mondiale, cum n'a mai fost de când lumea, și cum poate nu va mai fi, cât va fi lume pe pământ. Dar printr'un complex fericit de împrejurări, țara noastră vede posibilitatea de a-și conservà neatinsă neutralitatea! Când țările și împărățiile mari, zdrobite, sleite de toate resursele lor materiale și morale, vor urmà zeci de ani să muncească din greu ca să revie în putere, ca să îndrepte ce mai e de îndreptat, ca să panseze rănile adânci, între cari atâtea nevindecabile, noi, cu toată vieața materială și morală neatinsă, intactă, — noi în plenitudinea

forţelor noastre, vom puteà urmà mai departe pe calea dezvoltării noastre!

Dar prin neutralitate am fi putut folosì şi mai mult. Ca preţ al neutralităţii noastre — prin ea însăş atât de nepreţuită — aveam posibilitatea să obţinem avantagii importante — dacă n'ar fi decât drepturi însemnate de liberă desvoltare a transilvănenilor şi bucovinenilor şi poate — cine ştie?— poate un început de tratament omenesc pentru basarabeni. Şi acestea toate nu prin sacrificii distrugătoare de ţară, ci prin neutralitate.

Ce noroc neasemănat de mare pentru ţară şi ce cinste pentru conducătorii ei, dacă aceştia, în astfel de grele şi grave împrejurări, ar ştì să ducă barca ţării printre valuri furioase, printre stânci ascuţite şi între maluri incendiate!

D. Tache Ionescu, unul dintre reprezentanţii de vază ai oligarhiei noastre, a formulat în trei cuvinte sentimentele şi dorinţele tutulora— pe vremea aceea atât de apropiată şi totuş vai! cât de depărtată: *neutralitate definitivă şi leală.*

Din nenorocire, şi satisfacţia şi triumful şi armonia aceasta au ţinut aşa de puţin, iar schimbarea a venit bineînţeles iarăş dela oligarhia noastră, în tocmai ca şi anul trecut.

Nu trecuseră nici trei săptămâni după declararea războiului şi, după zilele acelea de spaimă, o bună parte a oligarhiei noastre s'a şi liniştit. Văzând că războiul mondial nu e atât de groaznic când se petrece . . . la vecini, o parte a oligarhiei a

şi început să declame şi să proclame că ea nu e deloc mulţămită de perspectivele ce se deschid ţării noastre. „Neutralitate şi pace pânăla sfârşitul groaznicei catrastrofe, drepturi mai întinse pentru transilvăneni şi bucovineni? Numai atâta? Apoi atât şi nimic tot una e; decât atât mai bine lipsă. Totul sau nimic! Cine nu îndrăzneşte, nu ajunge niciodată departe şi cine nu riscă, nu câştigă!".

Şi pe baza unor astfel de maxime profunde a început să se formeze curentul războinic de azi. Se înţelege, obiectivul e astăzi cu totul altul ca anul trecut, dar şi riscurile sânt astăzi cu totul altele: neasemănat mai mari—imens de mari! E în rizic însăş existenţa ţării! Iar în catrastrofa mondială de azi, ceeace trebuie doar să preocupe în primul rând e păstrarea ţării înainte de orice!

Curentul de azi, de şi obiectivul lui e altul, e totuş atât de asemănător cu cel de anul trecut!

Aceiaşi oameni, aceleaşi mijloace, aceeaş metodă de a discută şi agità, aceleaşi fraze, aceeaş argumentare, aceleaşi manifestaţii de stradă ale studenţimei, aceeaş spargere de geamuri şi aceeaş presă de partid şi maiales aceeaş presă aşa zisă independentă, cu aceleaşi procedeie şi metode de a agità şi a aţâţa spiritul public. Aceiaşi actori de şi drama e alta.

Ba nu, unul din actorii principali s'a schimbat, a fost înlocuit cu altul — d. Şebeco prin d. Coziel-Poklevsky — dar despre diplomaţi în general,

despre cei ruşi în special, se poate zice totdeauna împreună cu francezul: *plus cela change, plus c'est la même chose.*

Şi tocmai această totală asemănare e desesperantă. In altă ţară, cu alte instituţii şi moravuri politice, o grupare socială de oameni şi cu presa ei, când ar fi stârnit un curent războinic şi ar fi provocat un război cu urmări absurde ca acele din anul trecut, această grupare, cu presa ei cu tot, dacă chiar n'ar fi fost înlăturată din vieaţa publică, apoi ea singură, cel puţin pentru o vreme oarecare, s'ar fi *jenat* să mai stârnească curente similare. In sinea ei chiar şi-ar fi zis: „anul trecut am făcut-o fiartă, ia să n'o facem anul acesta friptă!“ Şi acelaş lucru ar fi zis şi opinia publică.

Dar la noi unde domneşte oligarhia, care nu se îndoieşte absolut de nimica, jena e înlocuită prin dezinvoltură şi faptele trecute nesocotite devin o încurajare pentru fapte viitoare şi mai nesocotite.

In privinţa aceasta e curat adorabilă, ca să n'o numim altfel, atitudinea senină şi placidă a presei independente „democratice“: anul trecut am făcut o gafă, un război greşit şi am luat, ce e adevărat, pe nedrept bulgarilor o provincie a lor. Ei bine, să le dăm bulgarilor înapoi provincia luată şi să ne împăcăm cu ei! Ce le-am luat, le dăm înapoi! Ce-am avut, ce-am pierdut! Să facem acum un alt război, ca să nimerim mai bine.

Ce poţi să mai zici de o astfel de politică experimentală a războaielor pe încercate? Fac un război

O nimeresc? Bine! Nu? Fac altul!! Cine nu riscă, nu câştigă!

*
* *

Cu toate că articolul de faţă riscă să devie prea lung, trebuie totuş să vorbim aici neapărat despre un fenomen social de mare importanţă pentru vremurile noastre atât de grele, şi anume: dezorientarea complectă, ca să nu zicem debandada claselor noastre dominante, a păturilor conducătoare, a politicei noastre externe faţă de războiul de azi.

Să vedem cari sunt ideile precise ale conducătorilor politiciei noastre faţă de războiul actual. Să începem cu partidul conservator, care are fruntaşi politici mai mulţi şi mai cu vază. D. P. P. Carp, fruntaşul între fruntaşi, întemeietorul junimismului politic şi fostul şef al partidului conservator, omul despre care d. N. Filipescu a zis că e inteligenţa cea mai vastă şi omul de stat cel mai mare din ţară, d. Carp care a conlucrat patruzeci de ani şi a fost unul din întemeietorii politicei noastre trecute, d. Carp e pentru acţiune războinică alături de Germania şi Austria, şi în potriva Triplei înţelegeri. D. Maiorescu, deasemenea fost şef al partidului conservator ş. a. m. d., şi despre care d. Filipescu a zis şi zice că e un mare om de stat şi capul cel mai echilibrat din ţară, d. Maiorescu e de părerea d-lui Carp, de şi mult mai atenuată, — e pentru neutralitate acuma, însă cu preferinţă pentru puterile centrale. D. Marghi-

loman, actualul şef al partidului conservator, e pentru neutralitate în prezent, are preferinţe pentru Germania şi Austria, dar nu esclude ca la un moment dat să mergem cu Rusia. D. Filipescu e un partizan hotărît al unei acţiuni războinice alături de Tripla înţelegere, dupăcum d. Carp e partizan al acţiunei războinice alături de Dubla alianţă. D-nii Delavrancea şi Grădişteanu sunt de părerea domnului Filipescu, d-nii Lahovari şi C. Arion sunt de părere să stăm neutri, ori să mergem cu unii sau cu alţii, dar să facem o politică prudentă care convine intereselor ţării. D. T. Rosetti, e de părerea d-lui Marghiloman, d. Greceanu e de părerea d-lui Filipescu ş. a. m. d. Iar când se strânge comitetul consultativ al partidului în întregimea lui, atunci votează o moţiune de încredere şefului, d-lui Marghiloman, pentru politica sa, exprimă simpatii adânci d-lui Filipescu pentru politica sa diametral opusă celei dintâi şi în unanimitate hotărăşte o acţiune energică... pe loc.

In partidul conservator-democrat e mai multă concordanţă şi coeziune, pentrucă e mai multă disciplină de partid: majoritatea membrilor partidului sunt de părerea şefului, chiar atunci când şeful n'are nici o părere. Aşàdar, majoritatea fruntaşilor partidului conservator-democrat e de acord cu d-l Tache Ionescu, din nenorocire d-l Tache Ionescu nu e de acord cu sine însuş. Astfel, în consiliul de coroană d-sa a fost hotărât pentru neutralitate. Două trei săptămâni după decla-

rarea ei, d-sa, încântat de neutralitatea noastră şi de rezultatele ei, s'a declarat pentru *neutralitate definitivă şi leală*, iar la vreun preţ de câteva zile după aceasta, d-sa a devenit un fervent şi ireductibil partizan al unei acţiuni războinice alături de Rusia. Cari sunt cauzele acestei schimbări atât de brusce şi atât de radicale? Ea s'ar puteà poate explicà prin faptul că în acele câteva zile, în cari s'a operat această transformare, Austria ar fi arătat atâta slăbiciune, încât s'ar fi ivit putinţa realizărei întregirei ţării, dacă ne-am alià cu Tripla înţelegere. In definitiv, pe baza aceasta s'a şi creat la noi întreg curentul războinic. Dar nu. D-l Tache Ionescu protestează şi vorbeşte cu dispreţ de aceia cari se conduc, în privinţa aspiraţiunilor pentru realizarea idealului naţional, care e etern, de nişte consideraţii trecătoare, utilitare şi brutale, cum e aceea: care din beligeranţi e mai tare, care mai slab, cine va învinge, cine va fi învins? Dar idealul naţional fiind etern, el a existat şi acum câteva săptămâni, când d-l Tache Ionescu a fost pentru neutralitate. Pe atunci idealul naţional se împăcà doar foarte bine cu neutralitatea noastră definitivă şi leală. Cum dar s'a schimbat acuma idealul naţional atât de mult, încât nu se mai împacă decât cu o acţiune războinică alături de Rusia? Pentrucă una din două. Sau d-l Ionescu a avut, şi în calitate de şef de partid trebuia să aibă, argumente şi motive extrem de serioase şi puternice pentru a se pronunţà cu

atâta hotărâre pentru neutralitatea *definitivă și leală* și atunci să le spuie cari sunt acestea, sau d-sa face, cum zice neamțu, *Stimmungs politik*, pe românește, *politică de ambalare:* d-sa s'a ambalat pentru neutralitatea definitivă, și atunci care ne e garanția că preconizarea acțiunii războinice alături de Rusia nu e deasemenea o ambalare, care se va sfârși prin altă ambalare?

D. Disescu, teoreticianul partidului, a simțit situația grea a șefului și deaceea i-a venit în ajutor scriind un comentar filozofic la cuvintele d-sale: „neutralitate definitivă și leală". D. Disescu, care colecționează fapte noi și recente cu aceeaș pasiune cu care amatorii colecționează obiecte vechi din vremi trecute, a scris un comentar asupra unor cuvinte noi și recente, parc'ar fi fost pronunțate în vremuri vechi, pierdute în negura trecutului. In acest comentar logico-filozofic d. Disescu dovedește că cuvântul *definitiv* din formula d-lui T. Ionescu, nu însemnează etern. După acest comentar, ar urma că tot ce e definiv nu e etern, tot ce e etern nu e definitiv, iar tot ce e leal nu e nici una nici alta, de unde urmează că preconizând neutralitatea definitivă și leală, d. Tache Ionescu a înțeles din capul locului acțiunea războinică alături de Rusia. Comentarul acesta ar fi destul de plauzibil și de convingător, dacă n'ar aveà un defect și anume: dacă neutralitatea definitivă și leală însemnează din capul locului acțiune războinică alături de Rusia, atunci și acțiune războinică ală-

turi de Rusia însemnează din capul locului neutralitate definitivă şi leală, şi atunci n'am făcut nimica!

Afară de d. Tache Ionescu, mai sunt în partid doi oameni cu mare trecere, doi subşefi, d. Disescu şi d. Bădărău, care e de fapt şeful conservatorilor democraţi din Moldova. D. Disescu e rusofil şi un partizan, definitiv şi hotărît, al unei acţiuni a noastră alături de Rusia, d. Bădărău e germanofil şi un tot atât de hotărît partizan al unei acţiuni alături de Germania şi Austria.

In partidul liberal d. I. Brătianu, şeful partidului şi prim-ministru, având toată răspunderea şi cunoscând în toate detaliile ei grava situaţie politică de azi, d. Brătianu e pentru neutralitate. D. Costinescu, cel mai influient fruntaş din partid după d. Brătianu, a fost la început pentru neutralitate, a fost unul dintre aceia cari au determinat-o. Pe urmă, ca şi d. Tache Ionescu, a devenit un fervent partizan al acţiunei războinice alături de Rusia, iar azi pare a fi partizan al unei neutralităţi espectative. Intrucât priveşte pe ceilalţi fruntaşi ai partidului liberal, apoi unii sunt hotărîtor de părerea d-lui Brătianu, alţii de părerea d-lui Costinescu, alţii tot aşà de hotărîtor de părerea şi a unuia şi a celuilalt, iar restul nu e de părerea nici a unuia nici a celuilalt.

Şi, ca şi la fruntaşi, aceeaş dezorientare şi diversitate multicoloră de păreri găsim la publicul oligarhic şi neoligarhic al ţării. Iată spre pildă

corpul profesorilor universitari, care dupăce a jucat până acuma un rol atât de mare în politica internă a ţării, începe să joace acelaş rol şi în cea externă.

Printre profesorii universitari, excelentul meu amic, d. dr. I. Cantacuzino — un vechi şi statornic pacifist — e acuma pentru război, deoarece după război neapărat va urma pacea. Dupăcum a explicat într'un interview din „Adevărul", d-sa e partizan al acţiunei războinice alături de Franţa, în tripla sa calitate de pacifist, de european şi adept al culturei greco-latine, deoarece Franţa are toate aceste trei atribute: e pacifistă, europeană şi reprezintă cultura greco-latină. Dat fiind însă că Franţa e departe de noi, peste mări şi ţări, şi nu putem merge cu ea, deaceea d-sa se mulţămeşte să ne războim în alianţă cu Rusia, care nu e nici pacifistă, nici europeană, şi care nu reprezintă cultura greco-latină ci acea bizantino slavică. Vorba românului: de dorul căpşunelor mai mănâncă omul şi frunzele. Dar d-l dr. Cantacuzino, în interviewul de mai sus, mai aduce alte argumente pentru acţiunea noastră războinică. Germanii, zice d-sa, sunt pesimişti, dovadă poezia lui Gœthe *(Faust)* şi muzica lui Wagner, cari exprimă pesimismul german. Ca pesimişti, germanii sunt şi materialişti. Francezii însă sunt optimişti şi idealişti. Veţi întrebà, desigur: ei, şi ce are aface scripca cu epurele? Are, şi iată cum: Germanii fiind pesimişti şi materialişti, iar Fran-

cezii optimişti şi idealişti, războirea dintre ei e inevitabilă, până ce germanii, învinşi şi distruşi, se vor preface şi ei în optimişti şi idealişti! Iar întrucât ne priveşte — noi fiind europeni, şi având tot interesul ca în Europa să domnească optimismul şi idealismul, iar nu pesimismul şi materialismul — noi trebuie deaceea să intrăm în război alături de Rusia şi, împreună cu cazacii idealişti, dela Don, Cubani şi din Siberia orientală, să pornim ca să ne masacrăm cu nemţii, ei pe noi, noi pe ei, ca să le mai scoatem pesimismul din oase şi să le trecă gustul să producă nişte pesimişti ca Goethe şi Wagner. E cam confuz, în schimb foarte original şi arată că, de şi ţară mică, dar imensele probleme politice, economice şi sociale, cari zguduie azi din temelie societăţile moderne, sunt tratate la noi cu toată competinţa cuvenită.

Aşàdar d. dr. Cantacuzino e de părere să mergem cu Franţa respectiv cu Rusia, o minoritate din corpul profesoral e de părere să mergem cu Germania respectiv cu Austria, d-nii profesori G. Diamandy şi C. Istrati sunt de părere să mergem cu Italia respectiv cu Ginta latină, iar majoritatea profesorilor e de părere să mergem cu d. Tache Ionescu, respectiv cu un minister naţional.

Şi aceeaş diversitate de păreri şi aceeaş dezorientare în restul publicului.

Se va zice desigur că exagerăm, că în ţară există curente hotărîte, cum sunt: acela care cere

acţiune războinică alături de Rusia sau acela care cere neutralitate espectativă, şi că în lăuntrul fiecărui curent partizanii lui sunt de acord între ei. Aşà e dacă ne luăm numai după aparenţe, după nume şi cuvinte. In fond nu e deloc aşà. Partizanii acţiunei războinice alături de Rusia sunt de acord numai întruatâta, întrucât cer război şi acţiune alături de Rusia şi nu cu Austria, dar cât priveşte când, cum şi ce, — aci e o divergenţă fundamentală, ireductibilă.

Astfel, sunt războinicii impulsivi cari cer acţiune imediată, fără nici o condiţiune sau restricţie; aceştia cer să trecem imediat graniţa, ei socotesc ca un semn de laşitate toate pregătirile şi tergiversările, şi consideră chiar că am pierdut de mult trenul; ei se tem straşnic să nu se apropie pacea prea curând, aşà ca să venim abia la spartul târgului, când nici noi nu vom mai aveà destul timp să masacrăm pe inimici şi nici ei nu vor aveà destul răgaz să masacreze destui dintr'ai noştri — avantagiile războiului fiind, după ei, în proporţie directă cu sacrificiile făcute.

Alţii însă spun din potrivă că trebuie să aşteptăm până spre sfârşitul războiului cu intrarea noastră în acţiune, pentrucă ţara nu poate să suporte un război lung de un an şi mai bine. Peste trei-patru luni ni se vor sleì toate resursele, vom fi la capătul forţelor noastre şi ce ne vom face atunci lunile următoare?! Vom eşì din război, şi striviţi şi ridicoli. Războiul făcut în aşà condiţii ar fi o aven-

tură nebună care ar periclità existența însăș a țării.

Alți războinici spun că trebuie neapărat să așteptăm până ce se va desemnà hotărît cine învinge, până ce se va stabilì definitiv că învingătoare va eșì Tripla înțelegere, căci în caz contrar riscăm, după imense sacrificii, nu numai să nu ne întregim țara, nu numai să nu câștigăm, dar să pierdem și ce avem.

Alții pun cel mai mare preț pe aranjamentul diplomatic — să căpătăm garanții absolut suficiente că vom primì Transilvania în schimbul sacrificiilor imense ce vom face, altfel după jertfe colosale vom fi trași pe sfoară, — deci fără aceste garanții acțiunea războinică ar fi o aventură riscantă, fără rost.

Si..... și așa mai departe.

Așadar, între războinicii înșiși cari cer acțiune alături de Rusia există, ce-i drept, o concordanță principială întrucât toți sunt pentru război, dar totodată și imense și fundamentale divergințe practice, cari fac pe războinicii mai impulsivi să acuze pe ceilalți de trădare de neam, pentrucă prin nehotărîrea și lașitatea lor compromit idealul național de întregire a țării, iar pe aceștia din urmă să reproșeze celor dintâi impulsivizm nesocotit și nebun, care împinge țara într'o aventură ce-i poate devenì fatală.

Și logic vorbind e evident, dacă lăsăm la o parte injuriile, că toți au în felul lor dreptate să

ajungă la acuzări aşà de grele. E doar vădit că dacă admiţi că părerea şi tactica unora din cei de mai sus e cea adevărată şi care convine ţării, atunci toate celelalte păreri şi tactici, fiind aşà de fundamental divergente, din punct de vedere practic, devin acte de laşitate cari compromit realizarea idealului naţional sau aventuri nesocotite cari împing ţara în prăpastie! Atât de fundamental diferă părerile înseşi ale războinicilor noştri!

Şi acelaş lucru e şi cu aceia cari preconizează neutralitatea. Nu vorbesc bineînţeles de noi, de Partidul socialdemocrat şi de lucrătorii noştri organizaţi şi conştienţi, cari suntem pentru neutralitate strictă, fără bizantinisme şi arguţii, şi din convingere şi din pricepere clară a lucrurilor. Nu vorbesc nici de acei câţiva oameni de stat, cari au vederea clară şi cari în neutralitate sinceră văd unica atitudine posibilă şi necesară, care în situaţia de azi atât de gravă corespunde adevăratelor interese ale ţării. Vorbesc de neutraliştii ceilalţi, de neutraliştii temporari cari se împart iarăşi în grupe diferite după neutralitatea pe care o cer: neutralitate espectativă, semi-definitivă (nu eternă!), facultativă, fictivă, ş. a. m. d. Aceasta e un fel de neutralitate care cloceşte acţiunea războinică, un fel de neutralitate cu secret: la un moment dat apeşi pe un buton şi neutralitatea espectativă se preface în acţiune războinică activă. In treacăt fie zis, ce păcat că nu se poate şi un secret contrar: apeşi pe buton şi acţiunea războinică activă se preface iarăş

în neutralitate espectativă. Toţi neutraliştii temporari de toate categoriile au de comun aceasta: ei cred că trebuie să vie *momentul* când neutralitatea se va transformà în acţiune războinică. Dar când anume trebuie să vie *momentul*, şi ce *moment* trebuie să fie acela care să determine acţiunea războinică, aci deosebirea dintre neutraliştii temporari e tot aşà de adâncă şi mare, ca şi între războinici.

Şi aici ca şi la războinici, dacă admiţi ca adevărată părerea unora asupra *momentului*, atunci părerea celorlalţi devine practiceşte sau temporizări laşe cari compromit idealul naţional sau aventuri nesocotite cari împing ţara în prăpastie.

Această desorientare complectă a păturilor conducătoare ale ţării şi a politicei lor faţă de războiul nostru eventual arată mai bine ca orce că războiul acesta nu trebuie să se facă. Am arătat mai sus, într'o serie de articole, un şir de argumente convingătoare cari pledează în potriva războiului şi pentru neutralitate; ele ar puteà fi mult înmulţite, sunt aşà de numeroase în cât ai un adevărat *embarras de richesse* în alegerea lor şi această bogăţie de argumente e prin ea însăş un puternic argument în sprijinul neutralităţii. Dar de n'ar existà un singur argument, apoi chiar şi atunci dezorientarea, imensa diverginţă de păreri şi idei, enorma diversitate practică dintre membrii mai de seamă ai oligarhiei noastre conducătoare, acest unic fapt ar pledà în deajuns înpotriva războiului, ca să nu-l

facem! Chiar şi atunci am aveà aci un argument puternic şi practic şi logic şi sociologic.

Tocmai pentrucă războiul acesta nu trebuie făcut, tocmai deaceea produce el în capetele acelora cari vor totuş să-l provoace, o dezorientare aşà de mare, o diversitate de idei practice atât de profundă. Dacă războiul ce ni se preconizează ar fi practiceşte vorbind posibil, logic, socialmente necesar, dezorientarea aceasta, divergenţa enormă de idei practice, această adevărată debandadă nu s'ar fi produs, nici măcar în oligarhia noastră, atât de accesibilă pentru dezorientări.

Războiul e un anacronism monstruos. Dar aşà de monstruos cum e, el are totuş propria sa logică, cum au toate fenomenele sociale bune sau rele. S'ar puteà presupune oare serios ca Franţa, înloc de a merge alături de Rusia înpotriva Germaniei, să meargă în ultimul moment cu Germania înpotriva Rusiei? Ar puteà oare să încapă discuţie pentru clasele conducătoare franceze pe această temă? Ar fi putut Anglia să meargă cu Germania înpotriva Franţei? Erà vreo îndoială că Germania va merge cu Austria înpotriva Rusiei şi nu invers?

Dar la noi? Să presupunem că un om simplu din popor, din poporul şi naţia cea adevărată, aşà de neluminată şi inconştientă încă cum e, dar care are mult bun simţ, — să presupunem, zic, că un om din popor ar fi ţinut d-lui N. Filipescu următoarea cuvântare: „D-le Filipescu! D-ta ne chemi şi ne îndemni să facem cele mai mari sacrificii, să dăm

avutul nostru, să ne jertfim copiii, sânge din sângele nostru să vărsăm pânăla ultima picătură ca să înfăptuim idealul naţional. Foarte bine, s'o facem şi pe asta! Tot dăm noi sângele nostru picătură cu picătură, să-l dăm acuma cu ghiotura. Bine! Dar cu cine să mergem şi pe cine să ascultăm? Dacă ne luăm după spusele d-lui Carp, d-ta zici nu numai că ne risipim degeaba vieaţa şi sângele copiilor noştri, dar prăpădim şi ţara. Dacă ne luăm după d-ta, d. Carp zice că dăm ţara de pagubă şi ruşine, dacă ne luăm după unul dintre d-voastră, d. Brătianu, primul-ministru al ţării, zice că dăm ţara de râpă. D-ta zici că greşesc d-lor, d-lor zic că greşeşti d-ta, fiecare zice că greşeşte celalt. Şi dece ne-am luà după d-ta, şi nu după d. Carp, om bătrân, despre care d-ta doar ai zis şi zici că e mintea cea mai ageră şi omul de stat cel mai mare al ţării? Pe urmă vin d-nii Maiorescu, Teodor Rosetti şi alţii, mari şi ei, dar cari vorbesc altfel, şi tocmai pe urmă vii şi d-ta. Şi iarăşi, dece să nu ne luăm după rege şi d. Brătianu cari conduc trebile ţării? După cine să ne luăm? După toţi nu ne putem luà, că un om mare de stat trage la dreapta, alt om mare de stat trage la stânga, doi trag înainte, trei înapoi. Şi atunci, d-le Filipescu, nu e oare mai cu minte să stăm mai bine acasă şi să vedem de nevoile şi de sărăcia noastră? Cât priveşte întregirea ţării şi a neamului, se vor întregì ele neapărat odată când le va venì vremea, se vor întregì neapărat că aşà e mersul lumei. Dar d-voastră, cari sunteţi acolo sus,

o mână de oameni, dacă nu puteţi înfăptui unirea şi întregirea d-voastră, cum voiţi să înfăptuiţi unirea şi întregirea unei coşcogeamite ţări şi neam"?

Se înţelege, un reprezentant conştient al poporului ar ţine cu totul alt logos d-lui Filipescu, dar chiar la vorbele acestea ale unui om simplu şi neluminat, dar cu bun simţ, ce-ar puteà să răspundă d-sa?

Dar se va zice, desigur, dacă beligeranţii din războiul actual au avut o politică clară şi hotărîtă, în schimb sunt ţări neutrale, cari au ca şi noi o politică şovăielnică, în cari sunt în luptă felurite curente şi în cari divergenţa de idei e tot aşà de mare ca şi la noi. Chiar ca şi la noi nu, dar mai mult sau mai puţin ca la noi, să zicem că da.

Dar tocmai deaceea ţările acelea rămân în neutralitate şi declară că o vor apărà cu toată hotărîrea şi cu toate jertfele. Dacă desorientarea, dezacordul, marea diversitate de idei între oamenii politici ai ţării ar aveà de efect să facă imposibil războiul şi să statornicească o neutralitate leală, — aceasta ar aveà un efect excelent şi ar fi şi acì locul să se zică: nici un rău fără de bine. Dealtfel, diversitatea de idei şi lupta dintre ele e totdeauna un bine, întrucât din lupta de idei ese lumina.

Dar în regimul oligarhic se petrec toate deandoasele. Oligarhul nici n'are propriu zis idei de exprimat, el are ordine de dat. Nu numai fruntaşul, dar şi acela care face parte din caracuda oligarhică, nu exprimă idei menite să fie desbătute, el

formulează cereri menite să fie executate, iar dacă nu eşti de acord cu el atunci îţi sparge geamurile sau capul, — şi atunci vă închipuiţi unde duce diversitatea de idei într'un regim oligarhic.

In regimul oligarhic, un director de teatru, cu dela sine putere, pleacă întrun turneu diplomatic în ţări străine, pentru a tratà cu ele şi a determinà politica lor faţă de noi şi a noastră faţă de ele, şi pentru a le arătà şi lor când şi pe unde să iasă din neutralitate şi pe unde să intre în acţiune!

In regimul oligarhic, un ziarist oarecare, sub pretext de ziaristică şi reportaj, face zilnic adevărate şi autentice delaţiuni şi denunţuri ţărilor străine în privinţa unor călcări de neutralitate, reale sau imaginate, comise de ţara sa, expunând-o astfel la cele mai grave represalii din partea marilor puteri beligerante!

In regimul oligarhic, un om de stat rămas în opoziţie, nu se mulţămeşte cu rolul de opozant care în regimul parlamentar are menirea să controleze guvernul. Nu! El lucrează parc'ar fi la guvern, el caută să guverneze din opoziţie, el intră în relaţii şi tratative cu reprezentanţii puterilor străine, dă promisiuni, ia angajamente; astfel, alături de guvernul oficial şi responsabil, se stabilesc guverne oculte şi neresponsabile, cari îi paralizează şi îi zădărnicesc întreaga lui politică externă.

Toate acestea nu se chiamă exprimare liberă a opiniilor, ci: *anarhie oligarhică.*

Regimul oligarhic, judecând după aparenţe, este

un regim foarte democratic și liberal, întrucât oligarhia uzează și abuzează de toate libertățile imaginabile. In fond însă e un regim absolutist și reacționar, la fel ca toate regimurile reacționare, întrucât exclude cu desăvârșire din vieața publică massele populare; iar în vremuri excepțional de grave, când se cere unitate de vederi și de acțiune în politica externă a țării, regimul oligarhic e mai rău chiar și decât un regim absolutist, pentrucă acesta din urmă, atât de detestabil cât e, permite totuș la momentul necesar unitatea de vederi și acțiune, pe când cel oligarhic o împiedică.

Un ziar bulgăresc, *Volia*, scrià zilele acestea că în România nimeni nu vreà război, — nici guvernul, nici poporul și cu toate acestea războiul probabil că se va face, ca și anul trecut, când nu l-a vrut nici guvernul și nici poporul, și totuș s'a făcut. Gazeta se miră probabil de acest paradox, și pentru ea el va rămâne inexplicabil, deoarece ea nu cunoaște acel personaj foarte important din istoria țării noastre—care poartă numele de *Hîncu*. Poporul nostru, care a trăit și în trecut sub regimuri oligarhice, i-a dat adevărata explicație prin zicătoarea: „Vodă zice da, dar Hîncu ba!"

Cine e Hîncu?

Hîncu e simbolul regimului și spiritului oligarhic și în aceeaș vreme întruparea lui politică cea mai caracteristică. Hîncu e politicianul influient, sau politicianii influienți ai regimului oligarhic, — e deci un nume personal, ca și un nume colectiv.

Hîncu e politicianul cu trecere care caută să guverneze ţara şi din opoziţie. Din motive şi cu mijloace cari îl privesc, din motive de obicei personal-politice, dar cari printr'un proces de autosugestie morală îi par chiar lui Hîncu însuş, în forul conştiinţei sale, uneori ca motive impersonale, Hîncu caută să creieze un anumit curent în oligarhie şi în opinia publică, sau mai bine zis se asociază la un curent existent, făcându-l cât se poate de dominant, pentruca astfel să-şi mărească vaza şi influienţa lui personală.

Om inteligent, abil, având o clientelă însemnată politică, având cu el şi presa de tiraj, — care se gudură totdeauna pe lângă curentele triumfătoare, în virtutea însăş a firei sale tirajiste — Hîncu reuşeşte să creieze în oligarhie şi în opinia noastră publică fie curente noi, fie maiales să întărească şi să-şi apropie un curent în formaţie şi care poate să servească scopurile sale politicianiste. Şi îi reuşeşte cuatât mai uşor, cucât pătura oligarhică pe de o parte e foarte puţin numeroasă, pe de altă parte îi lipseşte cultura, tradiţia şi experienţa politică, astfel că devine o pastă foarte maleabilă în mâinile unui om abil şi inteligent. Cucât curentul creşte, cuatât devine mai gălăgios, mai turbulent. până ce în sfârşit partizanii lui es în stradă, făcând tămbălău şi scandal. Acesta e momentul când Hîncu declară că naţiunea e cu el.

Din momentul acesta, Hîncu începe să trateze de sus de tot, toate puterile constituite ale statului,

cum e regele, guvernul, parlamentul şi cam cu drept cuvânt, deoarece regele e reprezentantul naţiunii, guvernul şi parlamentul sunt alese de naţiune, iar el, Hîncu, e însăş naţiunea în persoană! Şi iată cum se întâmplă şi cum se poate întâmplà ca regele să nu vrea război, guvernul să nu vrea război, poporul nici vorbă că nu vrea război, iar Hîncu vrea război şi... războiul se face. Nu ştiu dacă gazeta bulgărească m'a înţeles, şi nici nu ţin grozav să mă înţeleagă, dar cititorii mei m'au înţeles şi asta mi-ajunge.

Această politică oligarhică a făcut mult rău ţării în trebile ei interne, în cele externe ea e deadreptul periculoasă, iar în momentele grave cum sunt acelea prin cari trecem acuma, ea poate să-i devie fatală.

Această politică ne-a şi compromis în bună parte neutralitatea noastră şi acele eventuale avantagii însemnate, pe cari le puteam aşteptà dela ea.

Când consiliul de coroană a decis neutralitatea, Rusia s'a arătat perfect înţeleasă cu atitudinea noastră. Rusia ştià doar prea bine, că avem un tratat de alianţă cu Austria şi ca atare, cu toate neînţelegerile cu aceasta din urmă, ea se temeà cu drept cuvânt că vom cooperà cu Austria împotriva ei, ceeace la începutul războiului ar fi fost o lovitură straşnică pentru imperul rusesc. Deaceea s'a arătat Rusia încântată de neutralitatea noastră. Pe de altă parte Austria, după războiul nostru în potriva Bulgariei, după toate cochetăriile cu diplomaţia rusească, cunoscând şi curentul care s'a creat

de toate partidele noastre în ultimii doi ani înpotriva ei şi pentru cucerirea Transilvaniei, Austria se temeà cu drept cuvânt ca să nu pornim alăturea de Rusia înpotriva ei, ceeace i-ar fi dat deasemenea pe atunci o lovitură foarte mare. Deaceea şi Austria erà mulţămită de neutralitatea noastră leală, cuatât mai mult, cucât această neutralitate îi acopereà spatele, îi permiteà să retragă dela graniţa română absolut toată armata şi s'o trimeată acolo unde-i erà de mare nevoie, maiales la începutul războiului.

Astfel, atât Austria cât şi Rusia au fost perfect înţelese şi mulţămite de neutralitatea noastră. Intre altele, faptul acesta ne permiteà să rămânem neutrali şi să ne aşteptăm cu drept cuvânt la avantagii însemnate, isvorîte din neutralitatea noastră, prin ea însăş atât de preţioasă.

Dar toate socotelile acestea atât de frumoase au fost făcute fără oligarhia noastră. Incurând a început mişcarea războinică antiaustriacă, mişcarea pregătită dealtfel în ultimii doi-trei ani de toate partidele noastre de guvernământ.

La această mişcare, simţind chilipirul, s'a alăturat în urmă şi Hâncu cu presa lui independentă, apoi au venit profesorii universitari, au început mişcări de stradă şi s'a decretat că întreaga naţiune e pentru război alături de Rusia înpotriva Austriei. Guvernul, adică d. Brătianu, are noţiunea şi intuiţia perfectă a imensei gravităţi şi chiar imposibilităţi a războiului, dupăcum a priceput dela

început toate binefacerile şi avantagiile neutralităţii noastre. Dar d. Brătianu e membru al oligarhiei, e primul ministru oligarhic al unei ţări oligarhice; deaceea, pentru a domolì curentul războinic şi pentru a mai împăcà pe... Hâncu, d. Brătianu a dat să se înţeleagă că nici d-sa nu e pentru o neutralitate definitivă ci pentru una espectativă, şi d-sa e pentru război dar... văzând şi făcând... Gazetele oficioase şi oficiale au început apoi să afirme pe şleau că guvernul e deasemenea pentru acţiune războinică în sensul dorinţelor naţiunei, adică alături de Rusia înpotriva Austriei, dar guvernul aşteaptă numai momentul propice pentru a declarà războiul.

Astfel, în treacăt fie zis, se confirmă aici încă odată fenomenul sociologic, asupra căruia am scris şi am insistat de atâtea ori, că într'o ţară neoiobagă şi oligarhică o mulţime de manifestaţiuni sociale se fac deandoasele. Iată şi acuma. Pretutindeni o ţară neutrală, având de gând să iasă din neutralitate, se arată, până să ajungă la război, foarte neutrală şi pacifistă, — o ţară oligarhică, având de gând să rămâie neutrală, se arată belicoasă şi ameninţă cu războiul. O ţară oligarhică neutrală îşi motivează astfel neutralitatea sa faţă de beligeranţi: „sunt eu neutrală, nu-i vorbă, că n'am încotro, nu mi-a sosit *momentul*, dar lasă, mi-o venì şi mie apa la moară şi ţi-oi arătà eu neutralitate!“

Dar să ne întoarcem iarăşi la subiectul nostru.

Aşàdar, curentul războinic şi atitudinea guver-

nului, dictată de necesităţi ale politicei interne şi nu ale celei externe, au creat aparenţa înşelătoare de unanimitate a ţării româneşti în favoarea unei acţiuni războinice alături de Rusia înpotriva Austriei.

Faţă cu această situaţie nouă Rusia, care de altfel a contribuit enorm de mult la crearea curentului nostru războinic, nu erà doar nebună să se mai mulţămească cu simpla neutralitate, atunci când ţara însăş cere alianţă războinică. Rusia a început să ne ceară, cu o insistenţă din ce în ce mai mare, intrarea în acţiune alături de ea. Pentru a ne pune într'un impas greu şi a ne silì la această acţiune războinică, Rusia a făcut adevărate jertfe, adaptând scopului acestuia o parte din strategia ei: ocuparea Bucovinei, trecerea Carpaţilor, care a costat mii de jertfe omeneşti, au fost făcute în special pentru a ne prinde în capcana războiului. Rămânerea noastră în neutralitate constituie deci pentru Rusia nu numai înşelarea frumoaselor ei speranţe, dar şi o reală şi însemnată pagubă faţă de jertfele aduse. Deaceea ziarele ruseşti ne atacă violent, iar Rusia, din prietenă a neutralităţii noastre, ne devine din ce în ce mai ostilă.

Pe de altă parte Austria, văzând curentul războinic quasiunanim din ţară înpotriva ei, văzând că nu se aşteaptă decât momentul pentru a o atacà, a fost nevoită să concentreze o parte din armată în Transilvania, pierzând astfel toate foloasele neutralităţii noastre. Pelângă aceasta, zilnicele ame-

ninţări de război proferate înpotriva ei de oligarhia noastră războinică, fac ca Austria, prietena de odinioară a neutralităţii noastre, să ne devie şi ea ostilă la rândul ei.

In felul acesta noi nu numai că riscăm să pierdem toate avantagiile cari ar fi putut rezultà cu siguranţă din atitudinea noastră neutrală, dar suntem pe cale să ajungem într'o situaţie cu adevărat îngrijitoare şi precară.

Acestea sunt roadele politicei oligarhice aplicate la treburile externe!

Un alt rezultat al acestei politici oligarhice şi al consecinţei ei: aparenţa de unanimitate războinică a naţiunei, — un alt rezultat deplorabil e starea de spirit fatalisto-războinică, o adevărată hipnoză şi obsesiune, care se creează chiar în păturile mai largi ale populaţiei ţării. In spiritul public războiul începe să apară ca inevitabil. Nu vorbim, bineînţeles, de războiul care ar puteà să ne fie impus din afară, nu vorbim de un război de defensivă, vorbim de războiul cerut de războinicii noştri, război provocat de noi, pornit din propria noastră iniţiativă.

Acest din urmă război începe să fe socotit în mod fatalist ca inevitabil. Vorbeşti de pildă cu un om care are vederea clară a lucrurilor şi care abundă în sensul opiniilor d-tale, că anume nu ne trebuie război, că războul ar fi pentru noi o adevărată catastrofă, iar la sfârşit, ca un refren plin de resemnare: „...şi totuşi vom intrà în acţiune,...

vom face război". „Dar bine, dece? N'ai spus d-ta...?" „Așà e, dar n'ai ce să-i faci, trebuie să facem război, n'avem încotro". „Dar, dece?" „Dece, ne dece, n'ai ce să-i faci". E o adevărată hipnoză colectivă, produsă de politica oligarhică și de presa noastră zilnică... „Trebuie să facem război, n'avem încotro!"

Unii, războinicii, o spun cu multă satisfacție, alții, indiferenții, cu resemnare, cei mai mulți, cei cari nu doresc războiul, o spun cu mare îngrijorare, dar toți încep să fie convinși că de război nu vom puteà scăpà, cum nu vom puteà scăpà de moarte. Această stare a spiritului public e foarte îngrijitoare pentru orice țară, și în special pentru o țară oligarhică.

In această stare de spirit, în această atmosferă, orice eveniment mai important, orice fapt nou din bogata colecție a d-lui Disescu — s'o nimerì, nu s'o nimerì — poate devenì prilejul unei aventuri războinice, care să ne ducă la dezastre. Și aceasta cuatât mai mult, cucât într'o țară oligarhică nu poți fi niciodată sigur că acei câțiva oameni din sferele conducătoare cari văd clar și au răspunderea situației, vor aveà pânăla sfârșit autoritate îndestulătoare sau măcar putința să se opuie curentului și obsesiunei războinice, care se întinde tot mai mult în special în cercurile oligarhice. Nu se poate ștì dacă acei câțiva oameni din sferele conducătoare, cari și-au păstrat până acum calmul și limpezimea judecății, având a luptà mai mult cu oligarhismul

intern decât cu pericolul extern, nu vor fi învinşi în cele din urmă de curentul lui Hâncu, — nu se poate şti dacă, slăbiţi de luptă, nu vor cădeà la rândul lor sub hipnoza războinică, nu vor vedeà în cel dintâi fapt nou aşà numitul *moment*, căzând astfel victime ale propriei lor abilităţi oligarhice. Nu se poate şti... şi tocmai de acì rezultă acea atmosferă de nesiguranţă, care apasă atât de mult asupra conştiinţei ţării întregi, — nu nesiguranţa provocată de evenimentele extrem de grave externe, ci nesiguranţa şi mai mare provocată de oligarhismul intern.

O dovadă foarte sugestivă de veracitatea celor zise mai sus, am avut-o acuma în urmă cu ocazia ocupărei Belgradului. După ocuparea capitalei Serbiei, o mare frământare şi agitare a coprins cercurile noastre politice şi politicianiste şi chiar neutraliştii cei mai convinşi au început să şovăie. Pretutindeni auzeai declaraţii vesele, îngrijorate ori triste, dar cari toate ajungeau la aceeaş concluzie, că de acuma înainte n'avem încotro, trebuie să intrăm în acţiune.

M'am întâlnit în zilele acelea cu un cetăţean cunoscut, să-i zicem X., care face multă politică, şi care îmi serveşte întrucâtva de barometru al opiniei politice a marelui nostru public. D. X. m'a întâmpinat cu o mină foarte serioasă, aproape gravă:

„Ei, d-le Gherea, de-acum trebuie să concezi şi d-ta că n'avem ce face, — trebuie să intrăm în acţiune. Ştii, că şi eu am fost totdeauna pentru neu-

tralitate și înpotriva aventurilor războinice, dar de acum înainte n'avem încotro, vrei nu vrei, bea Grigore aghiazmă".

„Dar dece, d-le X.?"

„Cum dece? N'ai văzut? Au ocupat austriacii Belgradul".

„Ei și? Și dacă l-au ocupat? Din primele zile ale războiului toată lumea, dar absolut toată lumea a fost convinsă că Belgradul va fi ocupat. Sârbii, convinși și ei de această eventualitate, l-au și evacuat. Aceasta nu ne-a împiedicat deloc să proclamăm neutralitatea. Dece dar n'am rămâne neutrali și acuma?"

„Așà e, decât acuma situația e cu totul alta, acuma dacă austriacii ocupă Serbia, ne taie comunicația cu occidentul, cu lumea din afară, rămânem la discreția Austriei care ne poate izolà de toată lumea".

„Bine, argumentul e serios, desigur. Dar ia să stăm liniștit și să judecăm drept. Comunicația cu occidentul e pentru noi într'adevăr de o imensă importanță; ea reprezintă pentru noi, maiales acuma, când Dardanelele sunt închise, legătura noastră cu lumea din afară. Acuma când stăm în neutralitate, avem două căi de comunicație cu occidentul. Prima, o cale mare, largă, bătută, prin care de zeci de ani suntem în legătură cu occidentul european—aceasta e comunicația prin Austria. Afară de asta, mai avem o comunicație mult mai puțin însemnată, ocolitoare, prin Serbia.

Dacă Austria ocupă Serbia iar noi rămânem neutrali, atunci urmăm să avem aceleaşi două căi de comunicaţie cu occidentul—cea mare şi cea mică—însă am rămâne la discreţia Austriei, ceeace nu e agreabil, desigur, deloc. Dar dacă facem război Austriei? Atunci chiar din primul moment calea cea mare, largă, tradiţională prin Austra o pierdem cu totul, hotărît, definitiv. Intrucât priveşte calea cea mai puţin însemnată, de ocol, apoi aceasta poate, dacă batem acolo pe austriaci, ne-o vom asigurà, dar şi acolo rămânem la discreţia Serbiei, adică a Rusiei.

Astfel dar, dacă Austria ocupă Serbia, iar noi rămânem neutrali, atunci ne sunt asigurate amândouă căile de comunicaţie cu occidentul, dar rămânem la discreţia Austriei. Dacă facem război ne asigurăm *poate* numai calea cea mică şi atunci rămânem la discreţia Rusiei [1]).

Şi pentru a ajunge la acest rezultat minunat să ne aruncăm într'un război cumplit cum n'a mai fost pe lume, riscând existenţa însăş a ţării? Se poate una ca asta?!

Şi afară de asta, ce fel de judecată o fi şi aceea: când Austria se arată slabă în războiul de faţă atunci încep strigăte că a sosit *momentul* să intrăm în acţiune, când Austria se arată tare, atunci iarăş a sosit *momentul* să intrăm în acţiune. Rogu-te,

---

[1]) Dealtfel, sârbii ni-au făcut un mare serviciu reocupând Belgradul şi luând războinicilor noştri acest argument.

spune-mi acuma, cam ce fel de fason trebuie să aibă *momentul* menit să determine neutralitatea noastră ?"

D. X m'a ascultat cu atenţie, pe urmă, om cu mult bun simţ, mi-a răspuns râzând: „Aşa e, ai dreptate, vezi, la toate acestea nu m'am gândit. Ce vrei, gazetele zăpăcesc lumea. Cine le-o mai fi inventat şi pe ele!?".

„Acela care a inventat gazetele, i-am răspuns eu, acela n'are nici o vină, că el, săracul, nu ştià pe ce mâini vor ajunge, că dac'ar fi bănuit-o măcar, nu le-ar mai fi inventat".

TABLA DE MATERIE

	Pag.
Prefaţa	1
Neutralitatea noastră	3
Propovăduitorii războiului	9
Noi şi Peninsula Balcanică	17
Argumentul principal	23
Războiul şi întregirea ţărilor	39
Ţara şi Neam	48
Dacă . . . ?	55
Oligarhia şi politica externă	67